

63.186.05 6 —

**РАБОТНИЦА
і СЯЛЯНКА**

№1 СТУДЗЕНЬ 1963
+ прилож.

Бясмертнікі...

Moderato

На ве - даў я ад - ной - чы ўлет - ку той
 свет - лы дом, дзе жыў Іль - іч, і на ста - ле заў - ва - жыў
 квет - кі з прас - то - раў род - на - е зям - лі. Зда -
 ло - ся мне, я ў іх - нім ліс - ці ды - хан - не ўсёй зямлі ад -
 чуў. Іх род - на - я сястра ка - лісь - ці да - моў пры -
cresc. *ff. ten. rit.*
 нес - ла Іль - і - чу. Пры - нес - ла з рус - ка - е раў -
 ні - ны, з прас - то - раў род - ных да - ра - гіх,
 дзе чыр - ва - не - юць а - ра - бі - ны, шу - мяць зя -
 лё - ныя лу - гі. *cresc.* *ten. rit.* І не кра - ну ла іх на - ва - ла,
 не ад - цві - таць ім - веч - на жыць. Бо лю - дзі
p. poco meno mos.
 сэр - ца мад - чу - ва - юць ка - му бяс - мерт - ні - кі да - рыць,
rit. *rit.* *rit.* *p.*
 ка - му бяс - мерт - ні - кі да - рыць! *fine.*

Словы П. Прыходзькі

Музыка С. Аксакава

Наведаў я аднойчы ўлетку
 Той светлы дом, дзе жыў Ільіч, —
 І на сталае заўважыў кветкі
 З прастораў роднае зямлі.

Яны ад першых дзён вясенніх
 Да позняй восені цвітуць,
 Пакуль на вымакную зелень
 Снягі ізноў не ападуць.

Здалося мне, я ў іхнім лісці
 Дыханне ўсёй зямлі адчуў.

Іх родная сястра калісьці
 Дамоў прынесла Ільічу.

Прынесла з рускае раўніны,
 З прастораў родных, дарагіх,
 Дзе чырванеюць арабіны,
 Шумяць зялёныя лугі.

І не кранула іх навала.
 Не адцвітаць ім — вечна жыць.
 А са сцяны Ільіч глядзіць,
 Чыё жыццё бясмерцем стала.

Песня друкуецца па просьбе чыта -
 чак Лідзіі Пімановай з г. Вялікія Лукі,
 Марыі Русак з Ваўкавыскага раёна,
 Ганны Вінакуравай з г. Пяцігорска,
 якія прасілі знаёміць чытачоў з но -
 вымі беларускімі песнямі.

Ба 98
3772

НАШ АБАВЯЗАК І ГОНАР

ДОБРА працавалі ў мінулым годзе савецкія людзі. Ёсць чым успомніць яго, ёсць на што аглянуцца. 1962 год увойдзе ў гісторыю як яшчэ адзін год вялікіх перамог савецкага народа ў пабудове камунізма. Савецкія людзі пад кіраўніцтвам Камуністычнай партыі дабіліся паспяховага выканання заданняў чацвёртага года сямігодкі.

Толькі не ў нашых звычаях спыняцца на дасягнутым! Перад намі стаяць новыя, больш грандыёзныя задачы. Мы пачалі ствараць матэрыяльную базу камуністычнага грамадства. Для ажыццяўлення гэтай вялікай мэты мы маем ўсё: высакаразвітыя прамысловасць і сельскую гаспадарку, неабходныя матэрыяльныя рэсурсы, цудоўных людзей.

План развіцця народнай гаспадаркі новага, 1963 года прадугледжвае яшчэ больш высокія тэмпы развіцця эканомікі краіны, яшчэ больш значны ўздым матэрыяльнага дабрабыту народа. Больш шырокага развіцця дасягнуць такія галіны, як хімія і электраэнергетыка, машынабудаванне і іншыя. У бягучым годзе мы ўвядзем у дзеянне на электрастанцыях магутнасці, роўныя пятнаццаці Днепрагэсам. Успомніце, таварышы, як ганарыліся мы некалі адным Днепрагэсам. Якое гэта мела вялікае значэнне ў нашым жыцці. Людзі больш сталага ўзросту памятаюць заданні першай пяцігодкі. 518 прадпрыемстваў мы меркавалі пабудаваць за пяць год. І гэта здавалася нам вялікай і смелай марай. А параўнайце гэтую лічбу з сённяшнім днём. Толькі за апошнія чатыры гады ў нашай краіне ўведзена ў строй 3700 магутных прадпрыемстваў.

Уладзімір Ільіч Ленін калісьці марыў аб 100 тысячach трактараў для сельскай гаспадаркі, а цяпер нашы калгасы і саўгасы толькі за адзін 1963 год атрымаюць 325 тысяч трактараў, сярод якіх будуць і такія волаты, як «Кіравец».

Народнагаспадарчы план прадугледжвае шырокі размах развіцця эканомікі краіны і далейшае павышэнне дабрабыту народа. За мінулыя чатыры гады толькі ў нашай рэспубліцы пабудавана больш чым 200 тысяч кватэр у гарадах і каля 100 тысяч дамоў на вёсцы.

Аб вялікіх зменах, што адбыліся ў жыцці сялян, у рэдакцыю паведамляе чытачка Ольга Бублікава з Быхаўскага раёна.

— Глухой і цёмнай была наша вёска Лудчыцы, — піша яна. — Акружалі яе дрымучыя лясы ды непраходныя балоты. Сяляне нават у свята не елі ўдосыць. Пра культуру, пра медыцынскую дапамогу і гаварыць не прыходзілася. За гады Савецкай улады ўсё непазнавальна змянілася.

Уздоўж шырокіх вуліц выраслі новыя дамы калгаснікаў, пакрытыя шыферам. У кожнага свой пладаносячы сад добрых надворных будынкаў. Ёсць 2 школы, у якіх працуе больш 20 настаўнікаў, клуб, медыцынскі пункт, бібліятэка, магазін. У кожным доме — радыё, электрасвятленне, калгаснікі чытаюць газеты, часопісы.

Ганаратца аднасяльчане і сваёй інтэлігенцыяй. З аднаго толькі нашае вёскі выйшла 10 настаўнікаў, многа афіцэраў Савецкай Арміі, спецыялістаў сельскай гаспадаркі, урачоў. Так у калгасніка Пятра Барысенкі два сыны сталі ўрачамі, у Бублікава Селівестра — 3 сыны настаўнікі і адзін заатэхнік.

У нашым калгасе «Беларусь» з дапамогай магутнай тэхнікі асушаны балоты. На палях працуе 8 трактараў, 10 аўтамашын, шмат сельскагаспадарчай тэхнікі. Калгаснікі штогод атрымлі-

ваюць багатыя ўраджай збожжа і караняплодаў. Летась знялі па 10 цэнтнераў збожжавых, па 5 цэнтнераў ільну і семя з гектара. Толькі ад ільну маем прыбытак у 62 тысячы рублёў. Поўныя сіл і энергіі, упэўненыя ў заўтрашнім дні нашы калгаснікі. Разам з усім савецкім народам ажыццяўляем і мы рашэнні XXII з'езда роднай Камуністычнай партыі і лістападаўскага Пленума ЦК КПСС.

Гэтыя вялікія змены адбыліся ў адной з вёсак былой Магілёўскай губерні, дзе па перапісу 1897 г. налічвалася ўсяго тры працэнты пісьменных жанчын, дзе панавала галеча...

Пісьмо т. Бублікавай гаворыць нам аб зменах, што адбыліся ў жыцці нашай краіны. І ў будаўніцтве новага жыцця вялікую ролю адыгрываюць жанчыны.

Залатымі рукамі нашых слаўных працаўніц вёскі вырашаны высокія ўраджай. Гэта яны ўздываюць жывёлагадоўлю, дабіваюцца высокіх надояў малака. Каля чатырох тысяч кілаграмаў малака за адзінаццаць месяцаў атрымала ад кожнай каровы даярка калгаса імя Гастэлы Мінскага раёна С. І. Шпакоўская. А свінарка К. Д. Мураль з саўгаса «Парычы» за адзінаццаць месяцаў адкарміла 1341 свінню. Гонар і слава ім!

Адзначаючы поспехі ў развіцці народнай гаспадаркі рэспублікі, мы не можам не гаварыць аб тым, што гэтыя поспехі маглі быць яшчэ больш значнымі. На жаль, ёсць яшчэ ў нас прадпрыемствы і калгасы, якія не выконваюць планаў або даюць прадукцыю нізкай якасці.

Таварыш Хрушчоў на лістападаўскім Пленуме ЦК КПСС востра крытыкаваў якасць тэлевізара «Нёман-3». Вялікая колькасць нараканняў ідзе ў адрас Мінскага гадзіннікавага завода. Не вызначаюцца добрай якасцю вырабы абутковых і швейных фабрык.

На гэтых жа прадпрыемствах працуюць у пераважнай большасці жанчыны. І кожная з іх любіць прыгожыя рэчы. Паўстае пытанне: чаму ж тады яны не змагаюцца за прадукцыю добрай якасці? Чаму не імкнуцца разабрацца ў тым, што замінае ім выдатна працаваць?

Савецкая жанчына — раўнапраўная грамадзянка краіны, гаспадар свайго прадпрыемства! Яна не можа і не павінна абыхава адносіцца да свайго абавязку — абавязку працаваць сумленна на карысць карода. Нам не да твару абыхавасць. Будзем непрымірыммы да недахопаў і да тых людзей, якія вінаваты ў іх. Наш святы абавязак, наша права — зацікавіцца, чаму дрэнна выкарыстоўваецца абсталяванне, нездавальняюча арганізавана праца або нізкая якасць прадукцыі.

Наша краіна ўступіла ў пяты год сямігодкі. Трэба, каб прадпрыемствы з першых дзён гэтага года працавалі рытмічна, без штурмаўшчыны. Важнае значэнне ў выкананні сямігадовага плана мае павелічэнне прадукцыйнасці працы. Толькі з павелічэннем выпуску прадукцыі можа ўзрасці і палепшыцца жыццёвы ўзровень усяго народа.

Наша партыя няспынна шукае больш эфектыўныя формы кіравання народнай гаспадаркай краіны. Перабудова партыйнага кіраўніцтва ў адпаведнасці з рашэннямі лістападаўскага Пленума ЦК КПСС адкрыла новыя вялікія магчымасці для яшчэ больш магутнага ўздыму эканомікі Савецкай краіны.

Не пашкадуем жа працы сваёй і энергіі для дасягнення светлай мары — пабудовы камунізма ў нашай краіне.

Дарагія таварышы! У канцы мінулага года наша рэдакцыя правяла за-вочную канферэнцыю чытачоў часопіса «Работніца і сялянка». Мы атрымалі шмат адказаў, і не толькі ад жыхароў Беларусі, але з усіх канцоў краіны: з далёнай Варкуты, з Саха-ліна, з Сярэдняй Азіі, Сібіры, Ленін-града, Прыбалтыкі, з Польскай На-роднай Рэспублікі.

Рэдакцыя прыносіць вялікую па-дзяку ўсім, хто прыняў удзел у кан-ферэнцыі, хто падказаў нам шмат но-вых, цікавых тэм. Мы спадзяемся, што сувязь чытачоў з часопісам «Ра-ботніца і сялянка» будзе і надалей працягвацца.

Гэты нумар «Работніцы і сялянкі» зроблен па прапановах і просьбах, якія выказалі ўдзельнікі канферэн-цыі. Але, безумоўна, аднаго нумара часопіса для гэтага мала. Прапановы і просьбы нашых чытачоў мы будзем улічваць ва ўсёй нашай далейшай ра-боце.

— На старонках часопіса мне вельмі хочацца прачытаць аб тым, як жы-вуць мае землякі з калгаса імя Жда-нава на Гродзеншчыне. Раскажыце, калі ласка, пра гэта,— піша ў рэдак-цыю тав. Таўкун з Петразаводска.

З задавальненнем гэта робім.

СВЯТЛО НАД КОТРАЙ

ШТО ў нас з'явілася новага, ці-кавага за апошнія чатыры гады, за гады сямігодкі? Гэта пытанне, дарагі зямляк, нам цяпер прыходзіцца чуць усё часцей і час-цей. З мінулага года, напрыклад, да нас зачасцілі прадстаўнікі калгасаў і саўгасаў Гродзеншчыны, а нядаўна гасцілі дэлегацыі з брацкай Літвы і Польскай Народнай Рэспублікі. І ўсе яны, натуральна, хочуць больш

Свінарка Надзея Юрчук адкарміла не адну сотню свіней.

даведацца пра гаспадарку, пра наша жыццё.

Каб задаволіць жаданне гасцей, мы з імі часта робім невялікія экскурсіі па калгасу. Часам гэтыя экскурсіі па-чынаюцца з агляду экспанатаў школь-нага гісторыка-краязнаўчага музея.

Музей яшчэ толькі ствараецца. Але ў ім ужо нямала цікавых экспана-таў—фотаздымкі перадавых людзей, будоўляў, маляўнічых мясцін і інш. Тут можна пазнаёміцца з кароткай гісторыяй нашых сёл, даспаца, як развівалася гаспадарка. Тут можна даведацца, што яшчэ ў 1958 годзе гаспадарцы не было чым пахваліцца: ураджайнасць збожжавых не перавы-шала 10 цэнтнераў, а кукурузы—52 цэнтнеры з гектара. Мала вытвар-алася мяса і малака, на грамадскім двары толькі закладваліся падмуркі тыпавых памяшканняў.

І вось мінула чатыры гады. Пагля-дзіце цяпер на нашу матухну-зямлю. Яна як быццам тая самая, што кармі-ла яшчэ нашых продкаў, нашых баць-коў, і ўжо не тая. Не тая таму, што ва ўсіх паляводчых брыгадах асвоены прапашныя севазвароты, палепшана структура глебы. А там, дзе некаль-кі гадоў таму назад была дрыгва, і ў багне тапілася жывёла, цяпер ра-дуюць вока ўрадлівыя нівы: калосі-ца густая збажына, шуміць, нібы гай, кукуруза, буйна лапушацца цукровыя буракі. Зямля-карміліца дзякуе чала-веку за ягоную шчырую працу. І кожны гектар дае цяпер у паўтара раза болей збожжа, бульбы, ільну, гарод-

ніны, у пяць разоў—кукурузы і ін-шых культур.

У гаспадарцы стала больш кароў, свіней, птушкі. Таму калгас атрымлі-вае больш прадуктаў жывёлагадоўлі. Малака, напрыклад, на сто гектараў атрымліваем звыш 200 цэнтнераў, мя-са—звыш 40. Гадавы грашовы пры-бытак вырас да 325 тысяч рублёў. Так з году ў год расце наша гаспа-дарка і робіцца больш заможным жыццё хлебараба.

Зараз калгас штогод асігнуе на ка-пітальнае будаўніцтва, набыццё тэхні-кі, на культурныя патрэбы 50—60 тысяч рублёў. У нас—дзiesiąткі аўтамашын, трактараў, 4 камбайны, шмат электраматораў.

Тэхніка пераўтварае працу палыво-да і жывёлавода, робіць яе больш пра-дукцыйнай і культурнай.

Вось характэрны прыклад. За апошнія гады плошча пад цукровымі буракамі павялічылася да 114 гекта-раў. Культура гэта даволі выгадная, дае шмат прыбытку. Але да нядаўня-га часу была вельмі працаёмкай. Уся плошча пад буракамі разбівалася на дзялянкі, якія замацоўваліся за жан-чынамі. І як толькі пачынаўся догляд пасеваў, сотні людзей тыднямі і ме-сяцамі былі прыкаваны да сваіх «пя-такі». Работа гэта нудная, цяжкая.

— Заваёўваем космас, зазіраем на іншыя планеты,—бурчалі калгасні-цы,—а буракі вырошчваем дзедаўскім спосабам.

Гэта была горкая праўда. І вось старэйшы механізатар арцелі Аляк-сандр Мікалаевіч Радак вырашыў па-магчы жанчынам. Па прыкладу кубан-скага буракавода Святлічнага ён пры-мяніў тэхніку на апрацоўцы цукровых буракоў. Спачатку на ўчастку ў 5 з па-лавінай гектараў. Дослед удаўся.

Летась Радак высаіваў буракі ўжо на плошчы 60 гектараў. Сам праводзіў шараўку і міжрадковую апрацоўку ўдоўж і ўпоперак. Жанчыны толькі разбіралі букеты. Гэта значыць, што ручная праца скарацілася амаль у дзесяць разоў.

Цяпер Радак не адзін. У яго шмат паслядоўнікаў. Гэта Міхаіл Куцко, Казімір Глод, Пётр Грачышка. Яны цяпер, у асноўным, і вырошчваюць буракі. Увосень упершыню ўжылі бу-ракаўборачны камбайн. Лепш выка-рыстоўваць тэхніку нам памагаюць вучоныя Гродзенскага сельскагаспа-дарчага інстытута. І добрая слава аб нашых буракаводах-механізатарах

Шмат год працуе даяркай Вера Міка-лаеўна Шастко. На ферме ўведзена элек-традаенне.

грыміць на ўсю Беларусь. Вось чаму пазалетаў у нашым калгасе была адкрыта абласная школа па вырошчванню цукровых буракоў.

Шмат у нас тэхнікі і на фермах. На цэнтральнай сядзібе, напрыклад, нядаўна пабудаваны механізаваны кароўнік. Тут і аўтапаеіне, і электрадаенне, і скрабковы транспарцёр. Ёсць дзе захоўваць малако, фураж. Ёсць і чырвоны куток для адпачынку жывёлаводаў. Таму і справы пайшлі ўгару.

Нашы лепшыя жывёлаводы — даяркі Вера Шастко, Ганна Хаванская, Люся Найдзена, свінаркі Ніна і Галіна Кандрашук, Надзея Юрчук і іншыя. Адна Ніна Кандрашук за 7 год работы выгадавала тысячы парасят. Летась яна першай сярод жывёлаводаў калгаса рапартавала аб датэрміновым выкананні свайго гадавога абавязальства, атрымаўшы ад кожнай свінаматкі па 13 парасят.

Раней на фермах калгаса не было ніводнага спецыяліста. Цяпер іх — пяць.

Камсамолкі заатэхнік Яніна Біндзей і ветфельчар Галіна Беляшак — нашы зямлячкі. Адначасова канчалі сярэдняю школу, разам вучыліся далей, разам вярнуліся на працу ў наш калгас. А нядаўна калгаснікі гулялі на вяселлях гэтых неразлучных сябровак.

Дарэчы, вяселляў у калгасе ўсё больш і больш. Толькі ў Галавачах летась іх адбылося шэсць. І характэрна, што неўзабаве пасля вяселля маладажоны спраўляюць наваселле. У добрых дамах жывуць маладыя трактарысты Уладзімір Жук, браты Франак і Казімір Глод і іншыя. Цяпер звычайная з'ява, што ў кватэры калгасніка — мяккая мэбля, радыёпрыёмнік, шафа з лустрам. Многія абзаваліся ўласным транспартам. Павышэнне дабрабыту людзей — вынік

няўхільнага росту эканомікі гаспадаркі.

Далёка ўперад пайшла культура сяла. Наведвальнік музея прачытае такія радкі: «У 1959 годзе калгас поўнаасцю электрыфікаваны, радыёфікаваны. Пабудаваны Дом культуры з глядзельнай залай на 300 месца».

У прыгожым будынку Дома культуры рэгулярна дэманструецца кіно, створаны гурткі мастацкай самадзейнасці: харавы, драматычны, танцавальны. Нядаўна адбыўся першы выпуск удзельнікаў гуртка мастацкай вышыўкі. Ажывілася спартыўная работа. Адкрыты кабінет перадавога вопыту палявода.

На сцэне Дома культуры выступаюць не толькі самадзейныя артысты, але і прафесіянальныя — артысты з тэатраў Мінска, Гродна, гасці з Украіны, Літвы.

І яшчэ аб моладзі. У музеі выстаўлена невялікая фатаграфія Мікалая Курыловіча. Пад ёй чытаем: «Калгасны актывіст, пастух, студэнт Гродзенскага медінстытута». І такіх у нас шмат. Многія нашы юнакі і дзяўчаты без адрыву ад вытворчасці вучацца ў розных вун і тэхнікумах краіны: даяркі Ганна Хаванская, Люся Найдзена і іншыя.

Нашы калгаснікі не супакойваюцца на дасягнутым. Яны гараць жадааннем яшчэ паўней выкарыстаць мясцовыя рэзервы. Вось чаму мы ўсе з радасцю сустрэлі рашэнні лістападаўскага Пленума ЦК КПСС. У іх мы бачым нястомныя клопаты Камуністычнай партыі аб далейшым працвітанні сельскай гаспадаркі. У адказ на рашэнні Пленума намячам больш

У палявых брыгадах і на жывёлагадоўчых фермах бываюць і такія аб'явы — «сёння ў клубе спектакль абласнога драматычнага тэатра». Уверсе — спектакль пачаўся. Фота П. Нікіціна.

высокія рубяжы. Калгасную сямігодку вырашылі выканаць на год раней.

У нашым музеі, дарагі зямляк, нядаўна з'явіўся фотаэцюд «Над Котрай». На высокім беразе ракі — калгасны жывёлагадоўчы гарадок. Узвышаюцца велізарныя памяшканні, воданаяворная вежа і іншыя грамадскія будынкі. А ўвечары над гарадком успыхваюць яркія зарніцы электрычных агнёў. Глядзіш на гэты цуд і вачам не верыш: які ж ён імклівы, бег нашага народа да свайго заветнага мэты — да камунізма!

Ніна ХАНЮТА,

старшыня жаўнавета калгаса імя Жданова Гродзенскага вытворчага ўпраўлення.

Пра тое, як вырошчваюць беларускі шоўк нашы льнаводкі, просіць расказаць многія чытачы. Слова даем ільнаводцы Соф'я Хілько.

РАСКРЫТЫМІ ВАЧЫМА

ЛЁН я вырошчваю даўно. Яшчэ ў тыя далёкія часы, калі на нашых землях гаспадарылі памешчыкі, я памагала маці сеяць лён і даглядаць яго. Усе ў нашай вёсцы сеялі лён, і хоць рос ён невялікі, усяго пудоў па 10 з гектара збіралі, але ўсё роўна сеялі, бо трэба ж было ў нешта апрацаваць. З тым, што лён рос невялікі, звязліся. Лічылі, — вінавата зямля.

І толькі цяпер, калі ў нашым калгасе вырошчваюць па 6—7 цэнтнераў семя і валакна з гектара, людзі пераканаліся, што зямля не вінавата. Проста мы не ўмелі яго вырошчваць, у нас не было тых магчымасцей, якія ёсць у калгасе, а самае галоўнае, мы нібы сталі глядзець на лён раскрытымі вачыма.

Цяпер мы ведаем, што льну патрэбны мінеральныя ўгнаенні.

Мы ведаем, што суперфасфат павялічвае ўраджайнасць насення, калійныя — таксама. Яны ж яшчэ і ўмацоўваюць сцябло, каб лён не палягаў. Салетра павялічвае рост, добра развівае лісцевую сістэму расліны, а праз лісце ўся расліна зверху данізу жывіцца кіслародам. Акрамя гэтага, цяпер прымяняецца яшчэ адно мікраўгнаенне, называецца яно борнадаталітавае. Яно садзейнічае павышэнню ўраджайнасці насення амаль на два цэнтнеры з гектара. Без ведання ўсяго гэтага цяжка вырастаць добры лён. А памагла нам авалодаць ведамі аграном наш Алена Вікенцьеўна Баркоўская.

Летась, пры такім дрэнным халодным надвор'і, маё звяно атрымала па 8 цэнтнераў семя і валакна з гектара.

Не буду расказаць, як мы

сеем лён, як даглядаем. Нічога незвычайнага мы не робім, усё так, як раіць аграэхніка. Скажу толькі пра тое, на што многія жанкі не звяртаюць увагі.

Перад сяўбой усё насенне мы звычайна пратручваем гранахам. Гэта засцерагае расліну ад розных хвароб.

Часам бывае, што лён вырасце добры, а семя ад яго няма. Раскажу, чаму так атрымліваецца. Па-першае, трэба церабіць лён тады, калі сцябло яго яшчэ недаспела, а ў бабках ён пастаіць тыдзень — пабурэюць сцяблы. Інакш у часе цераблення каробачкі «Света-ча» параскываюцца, і семя высыплецца або, як ільнаводцы кажуць, «паплыве» на зямлю.

У нашым звяне жанкі не лічацца з працай. Кожная ведае, што воз трэба заслаць посцілкай, а лён скласці галоўкамі на сярэдзіну. Здымаць тады лён з воза цяжэй, бо галоўкі пераплятаюцца між сабой, але ж затое ніводнае семечка не прападзе.

Клапоцімся мы і пра якасць валакна. Рассцілаем лён па цёп-

лых жнівеньскіх росах на нізкіх месцах, на сенажацях. Там больш за ўсё вільгаці, многа расы. Апрача таго, траўка хутка прабіваецца між сцяблам лёну і трымае яго.

Летась мы церабілі лён толькі ў верасні, бо ў жніўні ён недаспеў. І расцілалі таксама ў верасні. Але восень была такая цёплая, такая росная, што замест 2—3 тыдняў, якія звычайна прыпадалі на вераснёўскую лежку, лён падымалі праз тыдзень.

Заводам здаем лён трастой. Эканомім час, менш затрачваем працадзён і ў канцы года атрымліваем прыбытак, не чакаем да вясны. Летась лён прынёс калгасу 300 000 рублёў прыбытку.

Частка гэтых грошай — і не малая — пайшла на дадатковую аплату працы калгаснікаў-ільнаводаў.

Вось што значыць глядзець на лён раскрытымі вачыма.

Соф'я ХІЛЬКО,

звеньная калгаса «Радзіма» Нясвіжскага раёна.

АДВАЯВАНАЯ МАРА

Н а р ы с

АДЧЫНІЛІСЯ дзверы — і ў пакой, як віхура, уляцелі Ала Яламава і Галя Кавальчук, Валіны сяброўкі.

— Ты плакала? — здзівілася Галя. — Што здарылася?

— Ды нічога асаблівага, дзяўчаты. Не зважайце на мяне, — паспешліва выцерла вочы Валя. — Проста на рабоце ў мяне сёння не надга ладзілася.

— Ага, — хітравата ўсмінулася Ала. — Ну, дык слухай мяне. Кінь плакаць! Хутчэй. Так. Цяпер смейся. Смейся, кажу, бо не пачуеш прыемнай навіны, ад якой, можа, уся твая будучыня залежыць. Пакуль не ўсмінешся — не скажу нічога.

Ала смяялася. Ёй абы прычына — ад смеху заходзіцца. Пазіраючы на яе, не стрымалася і Валя.

— Ну, добра, так і быць, слухай, — урачыста вымавіла Ала. — Дык вось, Валечка: заўтра мы скажам Белазерску — бывай. Мы з Галей возьмем курс на Жданаў. Едзем туды працаваць. Ты, вядома, з намі?..

— Вы што, сур'ёзна? — Валя разгубілася ад нечаканасці і не ведала, што і казаць. — Не, вы пачакайце і толкам растлумачце — сапраўды едзеце? Тут жа вельмі патрэбны кранаўшчыкі. І час такі гарачы.

— Так, Валя, кранаўшчыкі, можа, тут і патрэбны, — здэкліва працягнула Ала. Потым кінула рэзка і холадна: — Але мне што да гэтага? Не падабаецца тут — і ўсё. Хачу туды, дзе веселей, цікавей. Ды і табе ж таксама не па сэрцу гэтыя мясціны, ведаю. Толькі ты ў нас патрыётка, свядомая... Эх, дзівачка. Жыццё — яно адно...

— Не паеду я, — Валя села на ложак.

Злосна бразнулі дзверы. У пакоі застыла цяжкая, напружаная цішыня. У вокны зазіраў зорны вечар, па радзё перадавалі канцэрт па заяўках. Прыгожая, мяккая мелодыя гучала як далёкі ўспамін, хвалючы і дарогі.

Валя ніяк яшчэ не магла ўцяміць таго, што адбылося. Сяброўкі, яе сяброўкі ў такі час пакідаюць будоўлю. З-за чаго? Сумна ім тут і цяжка.

Ганна Савельеўна Пеўзнэр з Оршы просіць часцей пісаць аб перадавіках вытворчасці. Да гэтай просьбы далучаюцца многія нашы чытачы. Прапануем Вашай увазе, Ганна Савельеўна, нарыс «Адваяваная мара».

Што ж, гэта праўда. У вялікім горадзе, напэўна, веселей. Але ж працуе тут гэтулькі юнакоў і дзяўчат — і нічога, жывуць. Эх, Ала! Хто б мог падумаць, што ты пойдзеш на такое. Гэта ж — як здрада. І Галя не лепшая...

ВАЛЯ раптам успомніла свайго бацьку, незвычайна добрага чалавека, з вясёлымі, гарэзнымі вачыма. Ён такелажнік. На якіх толькі будоўлях ні працаваў. Любіў жыццё неспакойнае, «амаль пыганскае», як сам, жартуючы, казаў.

Прыходзячы з работы дамоў, стомлена садзіўся за стол, часта побач з Валей, якая рыхтавала ўрок. Валя любіла бацьку, у яе з ім заўсёды знаходзілася мноства цікавых тэм для гутарак. Не раз гаварылі і аб тым, куды пойдзе Валя пасля дзесяцігодкі.

— Толькі — у медыцынскі і нікуды больш, — казалі дачка тонам, які не дапускаў прэрэчанняў. І тут жа, не шкадуючы фарбаў, малявала сваю будучую работу: — Гэта ж так цікава: жыву дзе-небудзь у вёсцы, і раптам ноччу стукаюць у дзверы. Бяда, чалавеку патрэбна дапамога. І я іду — праз ноч, у асеннюю непагадзь, а мо' ў зімовую сюжку... Чалавека ратаваць!..

— Так, так, — усміхаўся бацька. — Зусім, як у кнігах. — Пятро Васільевіч барабаніў па сталю агрубелымі ад жалеза пальцамі, пазіраў на дачку, на кучаравую пасмачку валасоў, што ўпарта ссоўвалася на лоб. Потым абыякава, але з хітрынкай у вачах, гаварыў:

— Хочаш — прыходзь заўтра на будоўлю. Хутка турбіну пускаць будзем, спраў у нас цяпер — хоць адбаўляй.

І назаўтра Валя, прыбегшы са школы, хуценька перакусіўшы, імчала на будоўлю. Доўга стаяла на пляцоўцы — а ў самой дух займала ад таго, што бачыла. Аднойчы вельмі здзівілася: з вежы магутага крана выйшла дзяўчына і пачала спускацца па лесвіцы. «Цікава, — думала Валя. — Што ёй там трэба

было? Няўжо сама — кранаўшчыца?»

І ўжо ўсякія сумненні прапалі, калі пачула, як хтосьці крыкнуў: «Надзька, ты чаму сёння мяне не слухала? Я ажно голас сарваў». — «А ты рукамі сігнал, а голас для самадзейнасці пакінь», — засмяялася тая дзяўчына, што спусцілася з крана.

«Надзька-кранаўшчыца! Во дзіва, — думала Валя. — І, відаць, любіць сваю прафесію!»

Побач стаяў бацька, чакаў. Перахпіў красамоўны позірк, якім праводзіла дачка кранаўшчыцу Надзю Чараднік. У гэтым позірку было і захапленне і зайздрасць. Усміхнуўся стары такелажнік.

— Што, дачушка, не ведала, што наша Надзея ў паднябессі штодня бывае? — гаварыў Пятро Васільевіч. — Мы яе гэтак і завём — «нябеснай дзяўчынай». Добрая кранаўшчыца, з ёю працаваць — адна асалода...

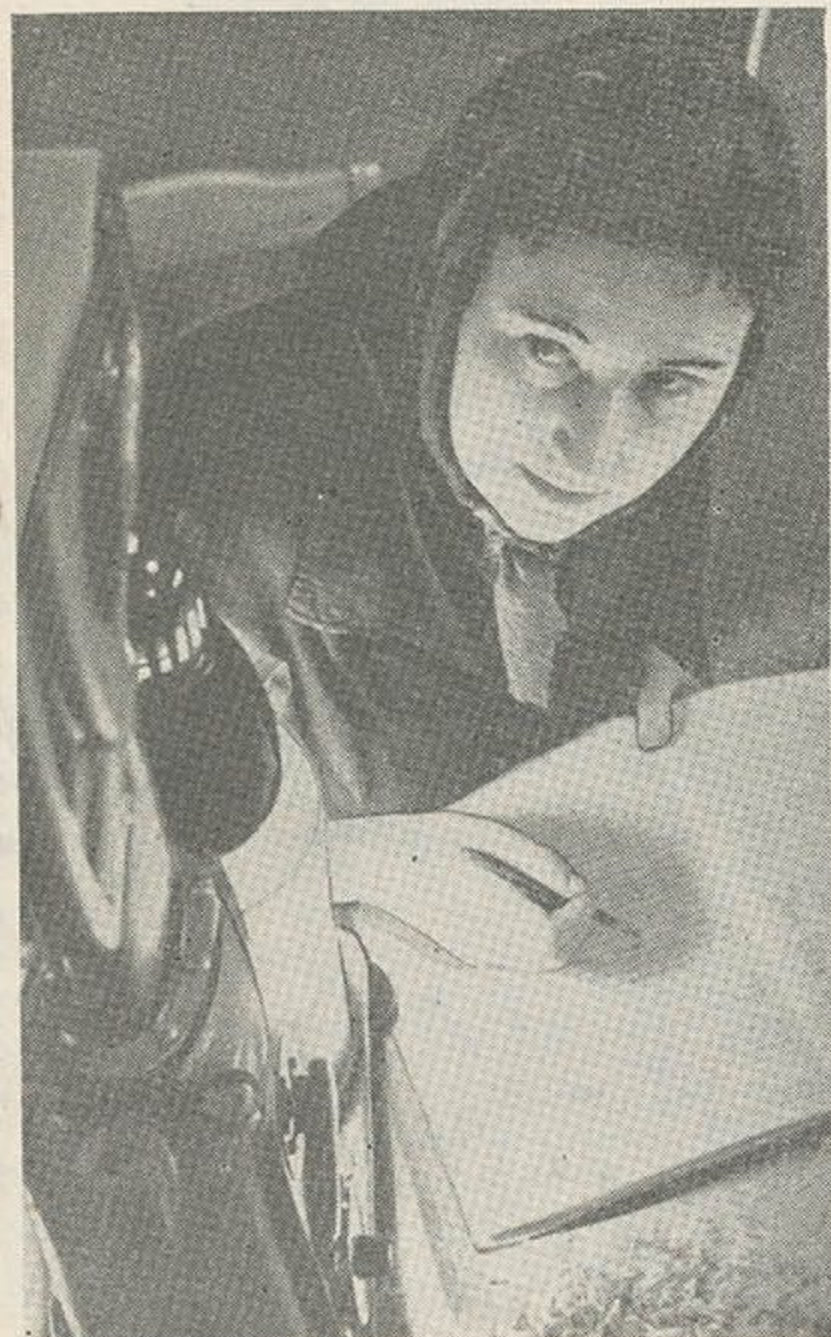
Праз год жыццё Валі, як яна часам казалі сама, зрабіла круты віраж. У медыцынскі не паступіла: не прайшла па конкурсу. Тыдні два пасля гэтага хадзіла сама не свая, не ведала, як быць далей. Бацька суцяшаў — і тады становілася лягчэй. Аднойчы сказаў:

— Дык вось, Валя, хопіць без справы сядзець. Заўтра разам пойдзем на будоўлю, будзем вучыцца на матарыстку. Згода?

— А на кранаўшчыцу нельга? Я ў Надзюкі б хутка навучылася...

— Не, на кран табе яшчэ рана, дачушка. Прыйдзе пара — набудзеш і гэту прафесію.

Валя працавала матарысткай, а ў вольны ад работы час бегла да крана. Хуценька падымалася па лесвіцы, заходзіла ў вежу і пазнавала ўсе сакрэты гэтай прафесіі. Надзея ажно здзівілася: дужа хутка пераймала Валя ўсе яе прыёмы. Неяк даверыла ёй рычагі — і страля паслухмяна паплыла ў патрэбным кірунку. «Табе, Валя, абавязкова на кран пераходзіць трэба, — гаварыла задаволе-

Віцебскі домабудаўнічы камбінат асвоіў выпуск дрэвава-стружковых пліт. Лабарант Ніна Кірыкіж вызначае якасць пліт, правярае іх на трываласць, вільготнасць.

Фота
Г. Усламава.

Нашы чытачкі П. Іоніна, Л. Благачынная, В. Патаповіч і многія іншыя просяць расказаць пра дружную сям'ю, дзе заўсёды лад, дзе ўсе памагаюць адзін аднаму і не цураюцца ніякай працы. Зрабіць гэта мы папрасілі пенсіянерку Яўгенію Давыдаўну Засепскую.

НАШ СУСЕД

ПА Вовінаму твару я адразу зразумела: ён чымсьці вельмі ўсхваляваны.

— Што здарылася, Вовачка?

— Маму кладуць у бальніцу, — прагаварыў хлопчык, дарэмна стараючыся стрымаць слёзы.

— Не хвалойся, усё будзе добра. Мама хутка паправіцца і зноў будзе з вамі, — супакойвала я свайго суседа-другакласніка. — Вось толькі хто ж дома ў вас гаспадарыць будзе без мамы?

— Як хто? Мы з татам! — у голасе хлопчыка прагучала такая ўпэўненасць у сваіх і татавых сілах, што я ад душы парадавалася гэтаму, хоць таксама вельмі турбавалася аб здароўі Надзеі Краўчанка.

Думка пра тое, што ён і тата застаюцца за гаспадароў у доме, узняла настрой, і хлопчык павесялеў.

І вось дом на некаторы час застаўся без жонкі і без маці. Але не засталася бездапаможнай сям'я. Вова і яго тата Іван Краўчанка па чарзе даглядалі трохгадовую Ірачку, хадзілі ў магазіны. Бацька гатаваў абед, вячэру, карміў дзяцей, прыбіраў у пакоі.

Надзея, сапраўды, хутка вярнулася з бальніцы, і жыццё сям'і ўвайшло ў сваё прывычнае рэчышча.

З сям'ёй слесара другой Мінскай цэц Івана Максімавіча Краўчанкі мы жывём у адной кватэры ўжо год 7—8. Яе дружны працоўны лад нас з мужам заўсёды радуе. Іван Максімавіч ідзе на работу раніцай, Надзея — увечары. Абодвум не давялося ў свой час нават сямігодку скончыць: вайна перашкодзіла. Надзея працуе прыбіральшчыцай. У сям'і на ўліку кожны рубель, і таму ён тут выдаткоўваецца па-гаспадарску. Сам сусед ніколі не пусціць грошы на вечер, як гэта бывае часам там, дзе мужы любяць і дзень зарплаты і яшчэ якую-небудзь «важную» падзею адзначыць у вузкім мужчынскім коле.

Пакуль муж на рабоце, Надзея гатуе абед, гуляе з дачкой на вуліцы, а другой гадзіне адпраўляе Вову ў школу. І што прыемна — дзеці Краўчанкі заўсёды чысценька і акуратна апрануты.

на Надзя. — Кідай сваю лябёдку».

...БЕЛАЗЕРСК сустрэў Валю Аліфер напружанымі буднямі. Рыхтаваўся да пуску другой чаргі ДРЭС. Ні на мінуту не змаўкаў гул у кацельным цэху. Туды і накіравалі дзяўчыну.

— Кажаш, працавала на кране ўжо самастойна? — пільна паглядзеў у вочы дзяўчыне прараб.

...На ўсё жыццё запомніла Валя той дзень, калі яна ўпершыню выйшла ў Белазерску на работу. Падымалі ўверх вельмі складаны і адказны блок катла. Прараб увесь час даваў унізе сігналы, махаў рукамі, — нешта крычаў, а што, ці ж можна было пачуць. Валя бачыла яго раззлаваны твар — і яшчэ больш гублялася. Да прараба падыходзілі кацельшчыкі, штосьці даказвалі, паказваючы на кран. Дзяўчына змарылася, ледзь дачкалася канца змены.

Калі ішла дамоў, Антаншчук сказаў:

— Слухай, мы не прывыклі так працаваць. Ведаеш, колькі часу сёння дарма трацілі. І ўсё з-за цябе: чаму сігналаў не слухаеш. Я ўжо нават крычаў — і то мала карысці...

— А вы, Мікалай Канстанцінавіч, менш крычыце, а больш рукамі паказвайце, — адказала Валя, чамусьці ўспомніўшы ў гэты час Надзю Чараднік. — І памочнікаў у вас надта многа, не ведаеш, каго слухаць...

Ішлі дні. Пасля работы Валя прыходзіла дамоў стомленая. Хуценька ела — і адразу кідалася на ложка. Сяброўкі Ала і Галя гаварылі:

— Слухай, чаго ты гэтак з-за работы перажываеш. Ну, бываюць непаладкі — дык гэта ж дробязь.

Адзін дзень быў асабліва напружаны. Неабходна было тэрмінова паставіць новы блок катла. Ніхто не зважаў на стому, нават забыліся пра спачынак. Падвечар, калі Валя спускалася з крана, яна убачыла ўнізе прараба з кацельшчыкамі. Мікалай

Падвечар прыходзіць з работы заўсёды ветлівы Іван Максімавіч. Паабядае, крыху адпачне і абавязкова чым-небудзь дапаможа жонцы. Прычым, ён ніколі не дзеліць работу па доме на «мужчынскую» і «жаночую», як гэта робяць некаторыя. «Мужчынская» ў іх — гэта, маўляў, цяжкая работа: дроў насячы, вады прынесці. А калі кватэра з выгодамі і нічога гэтага рабіць не трэба, яны спакойна адпачываюць. Жонка пасля работы, як вавёрка ў коле: і пасуду прыбірае, і мые, і ў магазін па прадукты бяжыць, і ўрокі ў дзяцей правярае, і спаць іх кладзе. У яе — спраў хоць адбаўляй! І ўсё — патрэбныя, такія, што на заўтра не адкладзеш. А муж у гэты час на канапе з газетай ляжыць або перад тэлевізарам сядзіць. А пасля таго, як фільм паглядзіць, можа абыякава кінуць жонцы, якая так і не знайшла часу падысці да тэлевізара: «Дай чаю!» І яшчэ пакрыўдзіцца, калі жонка скажа: «Схадзі сам падагрэй, астыў ужо, а я стамілася».

Не, у простае рабочай сям'і Івана Краўчанкі такіх канфліктаў не бывае. Іван Максімавіч і не ўяўляе сабе, што можна неяк ухіліцца, адысці ад хатніх спраў або проста іх не заўважаць. І вось ён ужо з сумкай у руках — ідзе ў магазін. Вярнуўся, бачыць, маленькая Іра ў пакоі на смеціла-фігуркі нейкія з паперы мудрагелістыя спрабавала выразаць. І, зрабіўшы даччы невялікае ўнушэнне наконт акуратнасці і ўмення прыбіраць за сабой, спакойна бярэ ў рукі венік і падмятае падлогу.

А вось і Вова са школы прыйшоў. Ён ужо ў чацвёртым класе вучыцца.

— Ты, Надзея, адпачні перад работай, я сам яго пакармлю.

Вова пад'есць, разам з татам пасуду памые.

— Цяпер, сыноч, пагуляй гадзінку і — за ўрокі.

Надзея ідзе на работу, а Вова, адпачыўшы, сядзіцца за падрыхтоўку хатніх заданняў. І ведае: трэба пастарацца, тата ж абавязкова правярыць сшыткі. Кожны дзень Вова павінен расказаць бацьку, як дзень у школе прайшоў, як адказаў, якія адзнакі прынес.

...Ірачка спіць ужо. Тата расказаў ёй казку, канец у якой, як заўсёды, — добры. І цяпер дзяўчынка соладка спіць, усміхаючыся чамусьці светламу і радаснаму. Час і Вову класіся. Пісьмовыя ўрокі ён сёння зрабіў, вусныя — заўтра падрыхтуе.

Калі Надзея прыйдзе з работы — у доме будзе ціха: уся сям'я спіць. Ціхенька, каб нікога не патрывожыць, нап'ецца яна чаю на кухні і таксама ляжа спаць. І на душы ў яе будзе добра і спакойна.

Я. ЗАСЕПСКАЯ

Канстанцінавіч падышоў да дзяўчыны і проста, па-бацькоўску запытаў:

— Ну як, вельмі стамілася? Разумею, разумею, Валя, што нялёгка было. Але ведаеш, туга нам давялося б, каб не твая кемлівасць і старанне. Далібог, ты малайчына...

Побач стаялі кацельшчыкі — стомленыя, у перапэцканых спячоўках. Добрыя, дружныя хлопцы, якія жылі адной сям'ёй. Валя раптам адчула, што гэтая сям'я стала ёй роднай і мілай... Ідуць ж дамоў, спытае ў прараба: «Мікалай Канстанцінавіч, колькі вы сёння мне запісалі?» Той хітравата ўсміхнецца ў адказ: «А колькі ты думаеш?» — «Працэнтаў сто пяць». — «Бяры на 15 болей».

120 працэнтаў! Зусім нядрэнна. Такому можна радавацца.

...І ВОСЬ цяпер ёй прапануюць развітацца з людзьмі, якія ёй паверылі, прынялі ў свой калектыў. Дзеля чаго? Дзеля

лягчэйшай работы і весялейшага адпачынку. Цікава, што б сказаў наконт гэтага бацька? Маці, вядома, адобрыла б: яна заўсёды старалася, каб даччы было лягчэй. Вось і нядаўна прыслала пісьмо, пытае, як жывецца.

«А я і не адпісала», — успамінае Валя. Дастала ручку з чарнілам. Села за стол — і на аркуш паперы ляглі першыя словы, выведзеныя роўна цвёрдай рукой: «У мяне ўсё добра, вы не турбуйцеся... Толькі вось сяброўкі збіраюцца ад'язджаць адсюль. Я, вядома, застаюся. Тут жа столькі цікавага. Ну, і кранаўшчыкі тут вельмі патрэбны».

Валя ўявіла, як будучы чытаць пісьмо дома. Маці, як заўсёды, пачне ўздыхаць, шкадаваць дачку. А бацька — ён усё разумее, — хітравата ўсміхнецца і гарэзліва, як малады, падміргне маці:

«Вось мы якія! Што ты скажаш — рабочая костачка!»

Міхась ШЫМАНСКИ

ПОЛЫМЯ ГНЕВУ

ЛЕ ТРОНГ КИМ

Роботніца з Бабруйска Зінаіда Рабініна хоча прачытаць, як народы свету змагаюцца за мір, за сваю свабоду. Друкуем нарыс «Полымя гнева», аўтарам якога з'яўляецца в'етнамскі журналіст.

КАЛЯ станцыі метро «Проспект Маркса» часта можна ўбачыць чалавека высокага росту са стомленымі вачыма, які не спяшаючыся крочыць у бясконцы людскім патоку. Гэта — Фух, в'етнамскі стажор філалагічнага факультэта. Мінула ўжо восем гадоў з таго часу, як ён, развітаўшыся з жонкай і дачкай, паехаў на поўнач...

Ён добра памятае хвіліну расстання з сям'ёй... Маленькая паўднёва-в'етнамская вёсачка, схаваная за стройнымі радамі какасовых пальм, і самі пальмы, і нават акіяны — усё было ахоплены дрымотай, нерухомы застыла пад гарачымі праменнямі трапічнага сонца. З усіх гукаў, якімі поўнілася наваколле, ён чуў толькі плач жонкі і дачок.

— Праз два гады я вярнуся! Праз два гады краіна аб'яднаецца! Так вырашыла Жэнеўская нарада! — Фух махаў рукою: — Там бег — да пабачэння!..

Ужо хутка тры тысячы дзён, як ён не бачыў сваіх родных. І нават пісьма няма. «Што з імі?» — думаў Фух, ідучы ў гасцініцу. Ён падняўся на чацвёрты паверх і сустрэўся з суайчыннікам, які прыехаў у Маскву. Не сказаўшы ні слова, Фух абняў Нама і моцна прытуліў яго да грудзей. На вачах Фуха, старога салдата в'етнамскай арміі, паказаліся слёзы...

І вось яны сядзяць і размаўляюць пра радзіму, пра лёс Паўднёвага В'етнама.

— Адрозніе ж пасля Жэнеўскай нарады ЗША павярнулі аглоблі сваёй палітыкі на 180° і пайшлі па шляху парушэння пагадненняў, — сказаў Нам. — Яны ўцягнулі Паўднёвы В'етнам у «зону абароны» СЕАТО. Не лічычыся з грамадскай думкай і ўваходзячы ў супярэчнасць з Жэнеўскімі пагадненнямі, ЗША стварылі ў Паўднёвым В'етнаме ваенныя базы, аэрадромы, накіравалі сюды тысячы салдат, баявую тэхніку. Створана ваеннае камандаванне на чале з амерыканскім генералам Полем Харкінсам.

— А Нго Дзінь Дз'ем? Якое яго становішча пасля гэтай гісторыі, калі паўднёва-в'етнамскія лётчыкі разбамбілі яго рэзідэнцыю і ён ледзь не развітаўся з жыццём?

— Марыянетка застаецца марыянеткай!

Зграя Нго Дзінь Дз'ема пускаецца на самыя безразважныя авантуры, толькі б утрымаць уладу ў сваіх руках. Выконваючы волю сваіх гаспадароў, Нго Дзінь Дз'ем паспешліва арганізуе шматтысячную армію. А цяпер, апрача таго, спрабуе сабраць «войска» жанчын.

Калі Нам сказаў гэта, твар Фуха пабялеў. Ён хацеў было спытаць пра жанчын свайго сясла, пра жонку, дачушак, але ўспомніў, што ў яго сясла Нам ніколі не быў і з роднымі не знаёмы. Памаўчаўшы, Фух задаў другое пытанне:

— Белы дом выпусціў «блакітную кнігу», спадзяючыся абя-

ліць свае чорныя справы ў Паўднёвым В'етнаме і зваліць віну на ўяўную агрэсію з боку Паўночнага В'етнама. Што ты думаеш наконт гэтага?

— Сусветную грамадскую думку нельга ашукаць, — адказаў Нам. — Сапраўдныя агрэсары не могуць застацца нераскрытымі, нават калі яны, карыстаючыся прыёмам і грабежнікаў, крычаць «трымай злодзея»... ЗША вырашылі паспрабаваць утрымаць Паўднёвы В'етнам пад сваёй пятай. Так званы «план Стэйлі» прадугледжвае ператварэнне ўсёй краіны ў канцлагер. Сяляне гвалтам зганяюцца ў «стратэгічныя вёскі» або «зоны працвітання». Удоўж семнаццаці паралелі і граніцы з Лаосам і Камбоджай ствараецца «нічыйная зямля»...

Гутарка цягнулася доўга. Але прыйшоў карэспандэнт маскоўскай газеты, і Фух нехаця развітаўся з сябрам.

На вуліцу ён выйшаў усё яшчэ пад уплывам размовы. Яго твар то чырванее ад абурэння, то бялеў ад пакуты.

— Так... — думаў Фух. — Аперацыя пад пазычнай назвай «Усход сонца». Усход сонца... але гэта не карціна зямлі, што абуджаецца да жыцця. Па-амерыканску ўсход сонца — залітая крывёю зямля, попел пажарышчаў, расстрэляныя патрыёты, няўцешнае гора маці, плач дзяцей, галеча, пакуты. За гады гаспадарання амерыканцаў і іх прыхвасняў Паўднёвы В'етнам «адрадзіўся», «упрыгожыўся». Як жа! Турмаў у краіне больш, чым школ, дзсяткі і сотні павешаных, расстрэляных, замучаных. Атручваюцца пасевы, спальваюцца вёскі, каб загнаць сялян у «зоны працвітання», агароджаныя калючым дротам.

Агрэсары трубяць пра свабоду і дэмакратыю. На адну мірную вёску, што не жадала прызнаць уладу захопнікаў, было скінута сто тон бомбаў. Гэта — «свабода». Калі да прынцэсы Тан Бін прыйшлі восем жанчын з просьбай адпусціць іх мужоў з арміі, іх зацкавалі сабакамі, і няшчасныя загінулі ў страшэнных пакутах. Гэта таксама «свабода». Ці можна без жаху гаварыць пра «чорнарубашачнікаў» з карных атрадаў Нго Дзінь Дз'ема, якія забіваюць ні ў чым не вінаватых людзей — распорваюць ім жываты і, як шакалы, пажыраюць чалавечую печань? Што гэта? Зварот да дзікуства? Хіба можа апусціцца да такога варварства нармальны чалавек!

...Раптам Фух усміхнуўся. Ён успамінае расказ Нама пра сваю радзіму. Яна змагаецца! Ён, сын яе, верыць у канчатковую перамогу. Полымя нацыянальна-вызваленчага руху разгараецца цяпер, як ніколі. Сотні дэманстрацый, забастовак. Людзі з вёсак ідуць з пратэстам у гарады. З кожным днём іх усё больш і больш. Тысячы. У правінцыі Мі Тхо ўспыхнула дэманстрацыя. Нгодзіндз'емаўцы адкрылі страляніну. Упала дзяўчына, якая несла лозунг. Яго падхапіла другая. Потым трэцяя. Так загартуваецца сталь! У дэманстрацыях пратэсту ўжо ўдзельнічалі мільёны жыхароў Паўднёвага В'етнама. Толькі ў апошнія месяцы на бок народа перайшлі пяць тысяч салдат.

«Гэта выдатна! — думае Фух. — Пажар народнай вайны палыхае па ўсёй краіне. Мы пераможам!»

Аб падзеях ваенных год, аб героях Айчыннай вайны просяць напісаць рабочы Грабянёўскага лясніцтва М. Некрашэвіч, калгасніца Віцебскага раёна Лідзія Пучкова і іншыя. У часопісе не раз друкаваліся матэрыялы на гэтыя тэмы, і мы зноў і зноў будзем вяртацца да іх. Пра адну з падзей Вялікай Айчыннай вайны, дарагія нашы чытачы, вы даведаецеся з матэрыялу «Дзякуй маці».

ДЗЯКУЙ МАЦІ

КАЛЯ 30 год пражылі ў вёсцы Сватаўка Бешанковіцкага раёна Віцебскай вобласці Матрона Мікітаўна Лісоўская і яе муж Фядот Дзмітрыевіч. Аднасяльча не добра ведаюць гэту працавітую, сціпую сям'ю.

Але нам хочацца сказаць пра тое, што, магчыма, не ўсім вядома. Мы раскажам пра высакародны ўчынак, які зрабіла гэта жанчына ў часы вайны.

...Над вёскай Сватаўка цягнуліся змрочныя дні фашысцкай акупацыі. Рэдка які дзень або ноч праходзілі спакойна. Гітлераўцы лютавалі.

Голад, штодзённыя клопаты і трывогі — былі пастаяннымі спадарожнікамі сям'і Аляксандра Мікітавіча Пляхневіча, што пражывала непадалёку ад Сватаўкі. Не перанеслі цяжару акупацыйнага рэжыму муж і жонка Пляхневічы, захварэлі на тыф і памерлі за год да канца вайны. Круглымі сіротамі засталіся іх дзеці — 14-гадовы Віця і сёстры-малалеткі Валя і Света. Бачылі людзі, як каля могілак, дзе былі пахаваны бацькі, наўзрыд плакалі дзеці. Даведалася пра гэта гора сірот і Матрона Мікітаўна. Цэлы дзень было ёй не па сабе.

— Фядот, слухай, Фядот, — звярнулася яна ўвечары да мужа. — Я вырашыла забраць сірот да сябе, інакш яны загінуць.

...Так у Віці, Валі і Светы знайшліся новыя маці і бацька.

Наўрад ці варта гаварыць, як цяжка было пражыць у акупацыі з маленькімі дзецьмі.

Але вось і над Сватаўкай узышло сонца свабоды. Няма больш вайны, не чуваць гарматных выбухаў, не відаць зарыва пажарышчаў. Людзі пацягнуліся да стваральнай мірнай працы, пачалі залечваць раны, нанесеныя вайной.

Увосень Віця і Валя пайшлі ў школу, а праз два гады школьніцай стала і Святлана.

ТРЫ ХВІЛІНЫ ПРАЎДЫ

Яўгеній
ЕЎТУШЭНКА

Прысвячаецца памяці нацыянальнага героя Кубы — Хосе Антоніо Эгеварыя. Сябры яго называлі «Мансана», што па-іспанску значыць — яблык.

Імя сябры далі яму — Мансана,
хлалцу
з вачмі крынічнай чыстаты,
з душой
такю ж шумнай,
як мансарда,
дзе галубы,
гітары
і лісты.
Любіў ён кукурузныя пачаткі,
любіў бейсбол,
і птушак,
і дзяцей
і ў гойданні
нястрымнае пачангі * —
два цуды
нечаканыя
з-пад вей.
Але ў хлалцу,
што меў імя Мансана
і быў на выгляд хлопчыкам зусім,
адвагу
праўды прага
мацавала,
калі мана
узнёкла перад ім.
Была мана на Кубе разадзета.
Паркетны ўсе запламіла яна.
Штодня
ў аўтамабілі прэзідэнта

* Пачанга — папулярны на Кубе танец.

«Прашу надрукаваць што-небудзь пра гераічную Кубу. Я вельмі люблю пра яе чытаць», — просіць А. В. Палякова з Вілейскага раёна.

Паэт Яўгеній Еўтушэнка неаднаразова бываў на Кубе. Ён шчыра палюбіў гераічны кубінскі народ і прысвяціў яму некалькі вершаў. Адзін з іх друкуем на гэтай старонцы. Тут жа змяшчаем малюні савецкага мастака В. Іванова — партрэт Фідэля Кастра; унізе — Анхелы Алонса.

сядзела гаспадыняю
мана.
З усіх газет бязглуздзіцу парола.
Ад самае світальнае пары —
падчас
уперамешку
з рок-н-ролам —
па радыё
гарлала
ў рупары.
І вось хлапец, што меў імя Мансана, —
не дзеля славы,
што прыйшла цяпер, —
каб Куба праўду ўсё ж-такі спазнала,
з сябрамі захапіў радыёцэнтр.
Туды
ён уварваўся з рэвальверам,
у шансанеткі вырваў мікрафон.
Як голас Кубы —
голос мужнай веры —
стаў гаварыць народу праўду ён.
Хвіліна... дзве...
Як час бяжыць таропка!..
І — выстрал.
Тры хвіліны.
Тры ўсяго...
Бацістаўская куля стала кропкай
прамовы той няскончанай яго.
І рок-н-рол
зноў заскуголіў спраўна,
а ён,
непераможны назаўжды,
аддаўшы ўсё за тры хвіліны праўды,
ляжаў неверагодна малады...
Звяртаюся да моладзі сусвету:
Калі мана дзе-небудзь — цераз край,
калі нястомна брэшуць у газетах, —
тады
Мансана,
моладзь,
прыгадай!
Так трэба жыць —
ісці ў адным напрамку!
Спакой забыўшы,
смерць сустрэць сваю,
ды гаварыць —
хоць тры хвіліны —
праўду!
Хоць тры хвіліны!
Хай пасля заб'юць.
Пераклад А. ВОЛЬСКАГА

Пасля вайны памёр Фядот Дзмітрыевіч, і старая Матрона Мікітаўна восем гадоў адна працавала ў родным калгасе, зарабляла на пражыццё дзецям і сабе.

...Прайшлі гады. Загаіліся раны вайны. Выраслі прыёмныя дзеці Лісоўскай. Цяпер усе яны жывуць у Рызе. Віктар — шафёр, Валя — выхавальца дзіцячага сада, а Света — мастак.

— Шмат цяжасцей давялося мне перажыць, — гаворыць Матрона Мікітаўна, — але я

вельмі рада за сваіх дзетак. Усе яны сталі дастойнымі грамадзянамі любімай Радзімы. Усе трое абзаваліся сем'ямі, не забываюць мяне. Часта пішуць мне пісьмы, пасылаюць пасылкі...

Паглядзіш на гэтую сямідзесяцігадовую жанчыну з мужным і добрым тварам і хочацца ад усёй душы сказаць ёй: — Вялікае дзякуй вам, Матрона Мікітаўна, за ваша ласкавае сэрца.

Г. КУЛЯШОЎ,
Е. СТАМІНОК

«Больша хачелася б чытаць пра добрых людзей калгаснай вёсцы, пра моладзь, якая працуе і вучыцца ў сельскай мясцовасці», — пішуць А. К. Раманоўская з г. Свядлоўска і даярка Марыя Глінко з Віцебскай вобласці.

У НАДЗЕЙНЫЯ РУКІ

ПРАЦАВАЛІ дзяўчаты-сяброўкі на жывёлагадоўчай ферме калгаса імя Калініна Карэліцкага раёна. Разам ішлі з дому на работу, разам вярталіся назад. Неразлучнымі былі і ў клубе — на рэпетыцыях мастацкай самадзейнасці. І вось, некалькі ранней вясной 1962 года, перагортваючы свежыя маладзёжныя газеты, убачылі яны пісьмо такой жа, як і яны, дзяўчыны з Аршанскага раёна — Марыі Канцавой. Вырасшы ў авалодаць механізатарскай спецыяльнасцю, навучыцца вадзіць трактары, камбайны, Марыя скончыла Бабініцкае вучылішча механізацыі сельскай гаспадаркі. Атрымала спецыяльнасць трактарыста-машыніста шырокага профілю, узначыла механізаванае зв'язна па вырошчванню кукурузы ў саўгасе. І цяпер, праз газету, Марыя Канцавая звярталася да сваіх ровесніц з заклікам паследаваць яе прыкладу.

Не на жарт задумаліся над сваім будучым даяркі Тамара Куневіч і Валянціна Карповіч. Газету з аб'явай паказалі бацькам, сяброўкам. Перадумалі многае і вырашылі канчаткова: паедуць вучыцца!

Па-рознаму аднесліся да іх рашэння жыхары вёскі Сярвеч. — Ды што вы сабе думаеце?! — смяўся брыгадзір трэцяй брыгады Мікалай Апанасюк. — Якія з вас механізатары? Нават і трактара не здолеюць завесці! Чым вам дрэнна даяркамі працаваць? Ніякага табе мазуту, і за каўнер не дзьме!..

Не пераканаў Апанасюк даярак. Скончыўшы Навагрудскае сельскае прафесіянальна-тэхнічнае вучылішча, дзяўчаты, як сапраўдныя камсамолкі, пажадалі пайсці туды, дзе цяжэй. Яны паехалі на сталую працу ў цалінны саўгас «Заходні» Рузаўскага раёна Калчэўскай вобласці. І там, як пішуць сваім блізкім, знайшлі сапраўднае задавальненне ў працы. Там знайшлі і сямейнае шчасце.

У гэтыя дні на палях нашай вучэбнай гаспадаркі можна ўбачыць за штурваламі машын многіх дзяўчат, якія завершаць вучобу вясной 1963 года. Ля вёскі Старыя Лагядкі на вывазцы ўгнаенняў працуе трактарны аграгат, якім кіруе навучэнка Галіна Хаміцкая. Што прывяло яе ў вучылішча? Пра гэта дзяўчына расказвае каратка:

— Скончыла я ў Мінску рамеснае вучылішча, стала токарам. Два гады працавала на станкабудаўнічым заводзе імя Кастрычніцкай рэвалюцыі. Калі азнаёмілася з рашэннямі сакавіцкага Пленума ЦК КПСС, заклікам Марыі Канцавой — цвёрда вырашыла: маё месца не ў горадзе, а ў вёсцы. І вось я тут.

Мара Галіны хутка здзейсніцца. Праз некалькі тыдняў яна атрымае атэстат. А ўжо сёння яна ўмела кіруе складанымі машынамі.

Заканчваюць вучобу Паліна Вырва і Марыя Пасталоўская — дзяўчаты з Гомельшчыны. Стаць механізатарамі іх натхніў прыклад зямлячкі, вядомай свінаркі з саўгаса «Лоеўскі» Елізаветы Патапенка, якая, скончыўшы вучылішча механізацыі, пайшла працаваць у механізаваны свінарнік. Хіба гэта не зручна — на трактары развозіць кармы, подцілку, убіраць гной? Так, як Ліза Патапенка, хочучь працаваць Паліна і Марыя. А пакуль што дзяўчаты прымалі ўдзел у мантажы абсталявання кармацэха і атрымалі за работу «выдатна». Летам на камбайнавай уборцы збожжа з поспехам выконвалі дзённыя нормы.

А вось і новыя імёны дзяўчат-механізатараў: Людміла Рахэтнік з калгаса імя Леніна Навагрудскага раёна, Ядвіга Красочка з вёскі Дзерванцы Шчучынскага раёна.

— Вельмі здольная і старанная навучэнка. Не лічыцца ні з часам, ні з працай, — так гавораць пра Ядвігу сакратар партарганізацыі вучылішча Г. Карась і майстар групы І. Конюх.

Добрыя водгукі і аб іншых дзяўчатах, што набываюць спецыяльнасць механізатараў. Можна спадзявацца, што штурвалы машын трапляць у надзейныя рукі.

Цяпер, калі ажыццяўляецца комплексная механізацыя сельскай гаспадаркі, вёсцы асабліва патрэбны добрыя знаўцы тэхнікі. Дзяўчаты выбралі правільны шлях.

Інжынер Д. ЗІНГЕР,

выкладчык Навагрудскага сельскага прафтэхвучылішча № 26.

Сэрца

Вельмі многа чытачоў выказалі жаданне прачытаць пра вопыт перадавых даярак рэспублікі. Такога матэрыялу чакаюць даярка з Пастаўскага раёна Алена Рамановіч, старшая даярка калгаса «Гігант» Браслаўскага раёна Станіслава Камінская і іншыя. Нарысам «Сэрца не хоча спакою» адказваем на іх просьбу.

ЯШЧЭ не развіднела. Неба, густа ўсыпанае зоркамі, вісела амаль над самай галавой. Здавалася, працягну руку — і дастанеш коўш Вялікай Мядзведзіцы. Марознае паветра прыемна бадзёрыла цела, лёгкім хмелем кружыла галаву. Тацяна Фёдараўна пастаяла крыху на двары, палюбавалася зорным небам і пакročыла нацянькі праз агарод, на калгасны двор.

Каторы ўжо год ходзіць яна гэтай знаёмай сцежкай! Кожны ўзгорчак, кожную выбоінку, камень, паварот на ёй ведаюць ногі Тацяны Фёдараўны. І зараз незаўважна для самой сябе яна адзначала кожную вяху на гэтай дарозе: вось тут будзе валун, таму трэба ўзяць крыху ўлева, а гэта з даўніх часоў уціснуўся ў зямлю кавалак бервяна і ў час веснавой паводкі ён служыць усім добрай кладкай...

Як і заўсёды, Тацяна Фёдараўна прыйшла на ферму першай. «Мабыць, старэю, — падумала яна з лёгкай тугой. — Паднялася ні свет, ні зара».

«А ці не пара ўжо, Тацяна? — спытала яна ў самой сябе. — Скора трыццатую гадавіну адзначыш на гэтай ферме, а ўсё думаеш маладой застац».

ца?.. Трыццаць год... Калі ж гэта яно было? — дзівілася Тацяна Фёдараўна.

...Сям'я Фёдара Рудзько была немалая: дзевяць чалавек. «Як жа пракарміць гэтае неўгамоннае племя?» — не раз думаў гаспадар, пазіраючы на сваіх дзяцей, а потым праз колькі дзён пачынаў збірацца ў дарогу: складваў свае няхітрыя шавецкія прылады і на доўга развітваюся з сям'ёй: ад вёскі да вёскі хадзіў ён у пошуках хоць невялікага заробтку.

У час яго адлучкі з дому ўсю работу па гаспадарцы выконвалі жонка і старэйшая дачка Таня. З ранняга дзяцінства ўзваліла Таня на свае худзенькія плечы цяжкую ношу: яна хадзіла разам з маці на панскае поле капаць бульбу, пасвіла гусей, сваю карову, а потым і ўвесь статак кароў калаціцкіх мужыкоў. Нямнога радасці бачыла яна на сваім дзіцячым вяку: дзесяцігадовай дзяўчынкай выправілі былі яе ў школу, пахадзіла адну толькі зіму, болей не было як. І на гэтым уся навука скончылася.

...Ішоў незабыўны семнаццаты. Вестка аб рэвалюцыі ў далёкім Петраградзе дакацілася і да глухой беларускай вёсачкі,

Нядаўна брыгадзір трактарнай брыгады калгаса «Савецкая Беларусь» Горацкага раёна, Герой Сацыялістычнай Працы Ганна Данілаўна Каліва звярнулася да механізатараў калгасаў і саўгасаў і работнікаў «Сельгастэхнікі», да ўсіх хлебарабаў з заклікам берагчы і высокапрадукцыйна выкарыстоўваць тэхніку.

— У вялікі паход за хлеб, хлебарабы! — заклікае Ганна Данілаўна. — Будзем кляпатлівымі і беражлівымі гаспадарамі зямлі і машын.

Пачын перадавой трактарысткі падхоплен многімі механізатарамі рэспублікі.

На здымку: Г. Д. Каліва.

Фота
Н. Жалудовіча.

Не хота смалого

што гублялася сярод абступаў-
шых лясоў. Упершыню ў сваім
жыцці трынаццацігадовая Таця-
на пачула незнаёмае ёй дагэтуль
імя «Ленін». «А які ён, гэты
Ленін? — думала дзяўчынка. —
Мабыць высокі-высокі і дужы,
як асілак, што здолеў цара пе-
рамагчы. Вось бы мне яго па-
бачыць!»

...Трыццаць трэці год. Ства-
рэнне калгаса. Многа рознага
перадумала тады Тацяна Кор-
бут, маладая замужняя жанчы-
на. Было боязна адмовіцца ад
таго прывычнага жыцця, якое
вялі яе бацькі, дзяды і прадзе-
ды. «А што гэта за калгасы?
Ці не будзе горш там?» — не
раз узнікала думка.

І ўсё ж у красавіку яна пры-
няла рашэнне: падала заяву аб
прыняцці яе ў глускі калгас.
З месяц пахадзіла на розныя
работы.

А некай вечарам у хату Кор-
бутаў зайшоў загадчык калгас-
най малочнатаварнай фермы
Цімафей Буюскі:

— Ведаеш, Тацяна, такая
справа...—ён памаўчаў, а потым
дадаў: — Захварэла адна наша
даярка. І наўрад ці вернецца
ўжо на ферму. Ці не возьмеш
ты яе кароў? Толькі падумай,
не спяшайся з адказам. Я цябе
не падганяю і не агітую...

— А што тут доўга ду-
маць? — перабіла яго Тацяна. —
Справа знаёмая. І калі, канеш-
не, трэба, мушу ісці...

Раніцай наступнага дня яна
борздзенька крочыла на калгас-
ную ферму. Так пачалася пра-
цоўная біяграфія даяркі Таця-
ны Фёдараўны Корбут.

З таго дня многа разоў вы-
ходзіла з-за лесу сонца і накі-
роўвалася ў свой звыклы дзён-
ны абход вакол Зямлі. І столь-
кі ж разоў, апярэджваючы яго
ўсход, спяшалася на калгасны
двор Тацяна Фёдараўна.

Нялёгкімі былі першыя дні.
Пасля вячэрняга даення, праца-
дзіўшы і здаўшы малака, яна
думала толькі адно: хутэй бы
легчы, выпрастаць плечы, даць
спачын натруджаным рукам.
Аж гудуць яны ад стомы.

А потым усё прайшло. Знік
свінцовы цяжар, і Тацяна заў-
важыла, што яна канчае даенне
амаль адначасова з іншымі да-
яркамі.

Першыя поспехі... Яны, нібы
магутныя крылы, узнімаюць ча-
лавека над цяжкасцямі, уліва-
юць новыя сілы. Ласкай, лю-

боўю змагалася Тацяна за кож-
ны літр малака.

Усё ішло добра. Усё...

Чэрвеньскай раніцай сорак
першага года Тацяна зразуме-
ла, што скончылася яе мірнае,
нялёгка здабытае працоўнае
шчасце.

Чорнай завірухай уварвалася
ў жыццё вайна. Надоўга разві-
талася з фермай Тацяна Корбут.

А як толькі вызвалілі ад аку-
пантаў Глуск і пачалі аднаўляць
разбураную вайной гаспадарку,
яна адной з першых прыйшла
на ферму. І зноў дзень у дзень
настойліва, напружаная праца,
зноў нястомная бітва за добра-
быт роднага калгаса.

...Той, асаблівы, дзень яна
запомніла назаўжды. Суседскі
хлопчык першы прынёс гэтую
радасную вестку:

— Цётка Тацяна, вас ордэнам
узнагародзілі, — закрычаў ён
яшчэ з вуліцы.

— Мясце? Ордэнам? Не, дара-
жэнькі, тут памылка, няйначай.
Можа, якая іншая Корбут...

— Якая іншая? — малы нават
пакрыўдзіўся, што яму не па-
верылі: — Я ж сам у газеце
чытаў: «Узнагародзіць ордэнам
«Знак Пашаны» Тацяну Фёда-
раўну Корбут, даярку калгаса...

Апошніх слоў яна ўжо не па-
чула: хлопчык выбег са двара.

А вечарам у калгасным клубе
была вялікая ўрачыстасць:
усе віншавалі старэйшую даяр-
ку з высокай узнагародай.
Многа цёплых слоў аб сабе,
аб сваім жыцці пачула ў гэты

вечар Тацяна Фёдараўна. Было
радасна, што людзі так высока
цэняць яе, здавалася б, не-
прыкметную працу, што яны
ўважліва і дэбразычліва сочаць
за кожным яе крокам, радуюць-
ца разам з ёй кожнаму пос-
пеху.

Гады ўплылі ў цёмныя вала-
сы Тацяны Фёдараўны сярэб-
раныя пасмы, маршчыны тон-
кай сеткай разбегліся па тва-
ры. Зараз ёй пад шэсцьдзесят.
Разляцеліся з роднага гнязда
дзеці: пайшлі на свой хлеб.
Можна падумаць і аб уласным
жыцці, аб старасці. Толькі
сэрца не старэе, яно не хоча
і не шукае спакойных і лёгкіх
дарог.

Гэткія ж, як і многа год на-
зад, рукі Тацяны Фёдараўны,
лёгка і спрытныя, заўсёды
прагныя да работы. Не адна
маладая даярка залюбуецца,
гледзячы на іх у час даення,
калі яны таропка перабіраюць
вымя каровы. Глядзіць, гля-
дзіць дзяўчына і, не стрымаў-
шыся, скажа:

— Ну і рукі ў вас, цётка
Тацяна. Проста аўтаматы. За
вамі не ўгнацца.

— Папрацуеш гэтулькі — і ў
цябе будуць такія самыя, —
жартуюць даяркі.

Гавораць так, але ведаюць,
што і ім цяжка спаборнічаць
з Тацянай Корбут. Пачыналі
год усе з нуля, а потым гля-
нулі — далёка абагнала ўсіх
старэйшая даярка, яшчэ ў па-
чатку лістапада выканалася сваё
гадавое заданне — надаіла ад
кожнай каровы па 2600 кілагра-

маў малака, а да канца года
павялічыла гэтую лічбу да трох
тысяч. Настойлівы характар
у жанчыны: як бы ні цяжка да-
вялося ёй, а ўжо калі дала
слова, абавязкова стрымае.
Заслужана карыстаецца яна па-
шанай: увесь год у ліку пера-
давых даярак Бабруйскага тэ-
рытарыяльнага вытворчага
ўпраўлення.

Зараз яна даглядае, які ўсе
іншыя даяркі, 14 кароў. «Не
малое войска, — смеецца Таця-
на Фёдараўна, — і накармі, і на-
паі, і падаі ў час. Нялёгка гэ-
та пасада — даярка».

На ферме пачаліся ацёлы.
Цяпер ужо цэлымі днямі пра-
падае там Тацяна Корбут.
Ды і не адну ноч праседзіць
яна каля сваіх «рагуль» і «пад-
ласак». А вясной перадаецца
на гадоўлю ўсіх нованароджа-
ных цялят.

Вось якая Тацяна Фёдараўна
Корбут, даярка з калгаса «Бе-
ларусь». Вось яна — соль зямлі
нашай, цвет, гордасць нашага
народа. Гэта яны, сумленныя
працаўнікі, — тварцы сучаснага
і будучага свайго Радзімы, твар-
цы ўсяго самага прыгожага
і цудоўнага, што здзяйсняецца
штодзённа ў жыцці краіны.
Іх па праву можна назваць ге-
роямі, хоць яны не зрабілі ні-
якага подзвігу. Але ўсё тое,
што робяць яны ў свае пра-
цоўныя будні, дастойна самага
высокага гераізму.

Тамара МАТУСЕВІЧ

Бабруйскі раён.
калгас «Беларусь».

*

На беразе Калдычаўскага во-
зера паблізу Гарадзішча
Брэсцкай вобласці раскіну-
ліся будынкі зверагаспа-
даркі «Калдычава». Тут га-
дуецца серабрыста-чорныя
лісіцы, блакітныя пясцы,
норкі і нутрыі. Кожны год
звераходы прадаюць тысячы
высакаякасных шкурак.

На здымку: адна з лепшых
работніц зверагаспадаркі Ні-
на Тукай з лісіцай-самкай.

Фота А. Перахода.

Для цябе ЦВІЦЕ ЧАРОМХА

НАД ціхай лясною Ланню ў самай квецені чаромха. Апоўдні тут прашумеў спорны дожджык, апаласкаў маладую лістоту, і цяпер у паветры павіс дурманячы водар палескага надвячорка: пахне зяленівам, свежым ворувам, распаранай і мяккай прырэчнай вільгацю, — пахне вясной.

Паўз самую Лань — вёска Чудзін, — хат з паўтысячы, і ля кожнай, пад вокнамі, бы гурбы снегу, бялее чаромха; яе цяжкія суквецці звясаюць цераз парканны, самі кладуцца на падаконнікі і пахнуць — моцна і востра, пахнуць каханнем і маладосцю. Ды раптам вытыркне побач парастак лазы, былой гаспадыні гэтага краю; ён толькі з выгляду кволы, а сам жывучы, яго карэнне ўжо сплялося, яно хутка і ўчэпіста разрастаецца. Не вырвеш з каранем — заб'е, заглушыць усё...

Гляджу я на такое суседства — і прыкра на душы робіцца, і хочацца голымі рукамі хватаць гэтыя коўзкія зялёныя розгі, без жалю рваць іх, латашыць, выкідваць як надалей ад чалавечага вока. Бо я люблю чаромху, люблю прыгожае і добрае. Бо вядома мне і другое суседства, якое прыжылося ў Чудзіне і якое вельмі нагадвае суседства чаромхі і лазы...

Сонца — чырвонае і вялікае — паволі апусцілася за лесам; ад Лані, над поплавам, павіс, пацягнуўся да самых хат бялесым воблакам пахкі, настоены на маладым аеры, рачны туман; дзесь за вёскай, у полі, усё яшчэ гудзе неўгамонны трактар; у старых дубах, за ракой, бясконца лічыць і лічыць некаму доўгія гадзіны зяюля, а над усім гэтым — дзіўная цішыня: скажа хто слова — за вярсту чуто, заскрыпіць калодзежны журавель — коціцца рэха над лясамі.

Ад жывёлагадоўчай фермы ідуць гуртам дзяўчаты ў вёску, весела размаўляюць, смяюцца. Крыху раней, цягнуць за сабой клубы дарожнага пылу, вярталіся з пашы калгасныя статкі. Вось ужо дзяўчаты падаілі кароў, упарадкавалі ўсё на ферме і ідуць вячэраць. Напрацаваліся за дзень, а пройдзе хвілін колькі — высыплюць на вуліцу і ледзь не да самага світанку будуць шчасліва смяцца пад вокнамі, жартаваць. Бо хіба ж заснеш у такую ноч, калі табе толькі васемнаццаць? Чаромха ж цвіце!

Спыраша ідуць разам. Моцны дзявочы голас пачынае песню — шырокую і задушэную, шчырую і прыгожую, як гэты палескі вечар, як гэты цудоўны край:

Куды ні йду — ласы шумяць,
За полем рэчка, гай...

Некалькі галасоў адразу падхопілі:

ваюць песню, і яна далёка ляціць над лясамі:

А ў сэрцы песень не стрымаць
Пра мой любімы край.

Высокая, стройная дзяўчына з доўгай, да пояса, касой адлучаецца і скіроўвае ў канец вёскі. На яе прыгожым твары, у чорных вачах — сум і задуменнасць. Гэта Маня Хандрыка, цялятніца. За вёскай, на пагорку, бы турма, з тоўстай драцяной сеткай на вокнах, з глухімі і цяжкімі аканіцамі адзінока стаіць шэрая, пустая будыніна — малітоўны дом. Сёння якраз субота — дзень, якім збіраюцца туды баптысты. Спыраша будуць доўга маліцца, стоячы на каленях, пасля цягуча, аднастайна спяваць свае песні, а потым, апоўначы, скрозь глухія аканіцы вырвуцца на вуліцу дзікія, нечалавечыя крыкі; яны страшныя, і каму надарыцца праходзіць непадалёку, будзе з асцярогай аглядацца і паскараць крок. А за цяжкімі аканіцамі старыя дзяды з сівымі бародамі і запалымі вачыма, бабулі з высахлымі грудзьмі і вышчарбленымі ратамі будуць біцца аб сцены і аб падлогу галоўмі, рваць на сабе валасы, заломваць рукі, просячы ў бога адпушчэння грахоў, вечнага замагільнага жыцця. І сярод гэтага страшнага, дзікага зборышча будзе і Маня Хандрыка — прыгажуня на ўсю ваколіцу, з залатымі рукамі дзяўчына, з васемнаццаццю дзявочымі вёснамі. Бо яна баптыстка, бо яна і скіравала туды, к малітоўнаму дому. З раніцы ў яе нічога ў роце не было — у баптыстаў пост; яна аддалаецца вяла, стомлена.

— Чаго ты пойдзеш туды, Маня? Хадзем от вячэраць разам, — абрываюць дзяўчаты песню і шчыра раяць сяброўцы.

— Мне не можна, — паціху, ледзь чутона адказвае Маня.

— Эх, дзеўка, загубіш сябе, загубіш сваю маладосць, — з дакорам гавораць дзяўчаты. — Вярніся.

Маня нават не аглянулася, толькі прашаптала:

— Бог бачыць...

Мо' таму, што мы амаль равеснікі, мо' таму, што я вельмі люблю жыццё, я не магу застацца раўнадушным, і сэрцам, душой крычу наўздагон:

— Куды ідзеш, Маня? Вярніся! Мне страшна, мне балюча бачыць, як ты калечыш свой лёс, топчаш сваё жыццё.

Ты ідзеш прасіць замагільнага жыцця. А ты ж сама, сваімі рукамі ствараеш жыццё на гэтым свеце. У свае васемнаццаць год выгадаваць звыш ста кароў — вось яно, жыццё, твой подзвіг!

«Прашу змясціць у часопісе матэрыял аб барацьбе з рэлігіяй», — піша нам Ганна Антонаўна Дзерагіна з г. Аксая. «Хацелася б пачытаць аб шкодным уплыве, які аказваюць секты баптыстаў», — просіць хатняя гаспадыня з Ніжняга Тагіла Л. Фёдарова. На гэтыя пытанні адказвае журналіст Іван Кірэйчык.

Тваім рукамі зайздросцяць сяброўкі, цябе ведаюць ва ўсім раёне.

Дык чаму ж ты не хочаш верыць у цуды касмічных палётаў, не верыш нават у прыгажосць уласных рук, а паверыла агіднаму павуку, прасвітару Сергіені, паверыла грубаму невуку Лобану?

Чаго чакаеш ад цемрашалаў-сектантаў?

Ты помніш?..

...Пятыя суткі плескатаў па лужынах халодны асенні дождж, заўзята сцябаў па шыбах, напорыста сек — прабягаў па сценах. У такое надвор'е не хочацца нават паказвацца з хаты, сабаку шкада выгнаць на вуліцу. А на вуліцы, хоць на воўка ссунься, хоць вока выкалі, — нідзе ані жаданай зорачкі, нават вокны скрозь вадзяныя пацёкі ледзь-ледзь прасвечваюцца — такая цемра. Для сектантаў усё гэта якраз на руку: хоць на галовах хадзі ўсю ноч, ніхто цябе не пачуе...

Якраз на тыя дажджы Аксеню Савеню, дзяўчыну з хутара Пярэвалакі, яшчэ ямчэй стралянула прыпаданая хвароба. Вясковы доктар сам прыходзіў да хворай, і першае лякарства, якое параіў ён дзяўчыне, — неадкладна, цяпер жа кідаць секту, нават і ў той бок не глядзець! Інакш бяды не мінуць. А Сергіеня аж з твару змяніўся, як дачуўся аб тым. Уляцеў у хату і з-за парога:

— Хрыстапрадаўцу слухаеш! Не мінеш, авечка блудная, кары божай! — закрычаў ён. — Забываць пачала!..

У гэты вечар яму асабліва спадабалася Аксеніна стараннасць; седзячы за сталом і назіраючы, як ідзе маленне, ён толькі задаволена ўсміхаўся і адначай пра сябе: «Не адбілася, не паслухала доктара...» А Аксеня не шкадавала сваёй тоненькай коскі, не шкадавала паркалёвай сукеначкі, што сям-там ужо распаўзлася па швах і з-пад якой бессаромна выглядвала голае дзявочае цела; яна білася, стоячы на каленях, заломвала рукі, крычала, наколькі ставала голасу, і ўсё прасіла:

— Дай! Дай! Дай-дай-дай, дай!..

Скончылі далёка за поўнач.

З малітоўнага дома выходзіла Аксеня змораная — хісталася, быццам п'яная; ісці было вярсты чатыры: спыраша цераз Лань, потым грэбляй, праз лес. А непагадзь не сціхала, яна толькі набірала сілы — бушавала раз'юшана, бунтоўна. Выходзіла з берагоў Лань, заталпала балоты; падступала небяспека, і на пясчаны насып грэблі павылазіла з нетраў звяр'ё. Свідруючы цемру, загараляся зеленавата-жоўтыя агеньчыкі-светлячкі: ваўчыныя вочы...

Ніхто з братоў і сясцёр не паспагадаў у тую страшную ноч Аксені, хоць усе ведалі — яна хворая. Ніхто нават не заікнуўся, каб правесці яе дахаты ці за-прасіць да сябе нанач: апынуўшыся пад халодным ліўнем, кожны хуценька патрусіў у сваю вулачку, са сваімі «святымі» думкамі. Кожны спагадаў сам сабе.

І ніхто не бачыў, як ішла Аксёня, як потым у непрытомнасці білася ў бруднай лужыне. Яе знайшлі назаўтра калгаснікі непадалёку ад малітоўнага дома. Аксёня была мёртвая.

***

...Дарога ў Пярэвалаках пясчаная, сыпкая. Усе дзядзькі, якія ездзяць па ёй, сярдзіта сцёбаюць па конях пугай, моцна крычаць: «Ho! Ho-o!» або немаведама на каго лаюцца. А Толік нічога лепшага не мае, акрамя вась гэта дарогі. Себрукоў у яго няма, бо жыве на хутары, і ён гуляе адзін... Як сядзеш вярхом на бярозавага каня, як пабязыш! — пясочак пад пятамі аж гарачы і мяккі-мяккі; ты сабе ножкамі: «лэп-лэп-лэп!..», а пясочак: «пых-пых-пых!..» і, як тая вада ў лужыне, разлятаецца попырскамі ва ўсе бакі. А калі яшчэ таго ж самага бярозавага каня піхаць перад сабой па каляіне, тады ўжо якраз, бы ў аўтамабіля: аглянешся, а цябе цэлыя клубы пылу даганяюць.

Не ведаў Толік, якую бяду для яго таіла дарога. Неяк бегаў во гэтак, па каляіне, раптам бярозавы кіёк упёрся ў нейкі там каменьчык ці ламачыну, і Толік больш нічога не памятаў, толькі чорныя кругі з мільготкімі іскрамі палпылі перад вачыма.

Дамоў яго прынеслі ў непрытомнасці з праклатым жыватом.

Толік яшчэ не разумеў, што ёсць такія добрыя дзядзькі дактары, якія могуць суцяць яго боль, адвесці смерць, а бацька, сектант Мікола Лобан, не верыў у дактароў — верыў у богае слова. Нават у вёсцы нікому не сказаў пра тую бяду.

Цэлы тыдзень мучыўся хлопчык; і калі курчыўся ад болю, траціў прытомнасць ці заходзіўся ад крыку, бацька прымаў набожную позу і балбатаў малітву.

Толік памёр.

Не ведаў ён і таго, што цаной свайго жыцця прынясе бацьку, свайму забойцы, такую пашану і аўтарытэт сярод секантаў: ён «зразумеў слова богае», у яго душу «ўсяліўся дух святы». І цяпер, як адтрашчаць у малітоўным доме валасы на галовах, як ахрыпне горла ад нечалавечага, дзікага крыку і пачнуць заплятацца ногі ад знямогласці і стомы, — да яго падыходзяць, пытаюць:

— Скажы, брат, што я прасіў у бога і што ён мне адказаў?

І Мікола Лобан, невук, які за ўсё сваё жыццё не навучыўся паставіць уласнага подпісу, перадае «слова богае» — пляце розную бязглуздыцу, вярзе, што ў галаву ўзбрыдзе. Калі ж абрыдне ўсё гэта ці не знойдзеца, што нахлусіць, адмагнеца:

— Маліся, брат. Табе 'шчэ не паложана знаць слова богае.

Паслухаеш — пашкадуеш: от жа ж, абдзяліў бог чалавека розумам. Але прыгледзішся больш уважліва — звырынае нутро ўбачыш... Толькі ўлетку паходзіць па лесе, пазбірае грыбоў ды ягад, а зімой «слова богае» вязе іншым братам і сёстрам — едзе ў свет шукаць і ашукваць такіх жа дурняў. І знаходзіць: і кормяць усю зіму, і «на дарогу» даюць.

А Толік?.. Ён спіць пад курганчыкам, даўно парослым травой, — з сонечнымі марамі, якім ужо ніколі не збыцца, з невыносным болем, які давяршыла смерць разам з бацькавай балбатнёй.

...Так, ты помніш усё гэта, Маня. І ведаеш, што яно можа паўтарыцца.

Ты ведаеш і самых «шаноўных» секантаў, — яны заўсёды садзяцца за сталом і назіраюць, як ідзе маленне: гэта прасвітар Сергія, забойца Лобан і хто-небудзь з тых шарлатанаў, якія, нарабіўшы якогась паскудства, адсядзелі ў турме. Табе, Маня, яны не дазваляць сядзець за тым сталом. Яны наплявалі на твой працоўны аўтарытэт. Яны ж лічаць, што ты ніжэй іх, гультаёў, абібокаў, нахлебнікаў.

Няўжо іх «славы» ты хочаш?..

Не, я не магу быць раўнадушным. І ці можаш ты, раўеснік мой, раўнадушным быць да Манінага лёсу?..

Таго, хто браканьерыць на рацэ, судзяць. І — правільна. Але чаму ж гэтым, самым зацятым браканьерам-сектантам, якія калечаць найдаражэйшае — чалавечыя пачуцці, чаму ім дазваляюць свабодна хадзіць па зямлі, якой, дарэчы, яны не прызнаюць, і чыніць на гэтай жа зямлі сваё святое паскудства — забойствы ў растэрміноўку, бо забіваюць спярша розум, пачуцці?..

Мы доўга з табой гутарылі, і ты сказала:

— А чаго я пайду ў той клуб? Там лаюцца...

І мне ад тваіх слоў яшчэ больш крыўдна і балюча: чаму ж ты так зневажаеш тых, хто жыве і працуе з табой побач, хто стварае прыгожае, зямное, добрае? Хто навучыў цябе гэтаму?

Я люблю тваю палескую вёску, яе працавітых, сумленых людзей. І, калі надараецца завітаць сюды, ніколі не мінаю клуба, — не, я ні разу не чуў тут лаянкі...

І яшчэ ты зняважыла аднаго чалавека — прыгожага, сціплага, сумленнага. Я знарок не буду называць яго прозвішча, бо хлопцу і так балюча... Ён пасватаўся быў да цябе, ты кахала яго, але на вашым шляху ўстаў прасвітар Сергія:

— Не смей! Прыйдзе да цябе роўны

па духу, а гэты — камсамалец, хрыстапрадаўца... У тваю душу ўсяляецца спакуснік, нячысты дух!

І ты адмовіла хлопцу.

Ён, не стрываўшы знявагі, з цяжкім сумам і болем у сэрцы пакінуў родную вёску. А хіба ж дома яго дужым рукам нестала справы? Ды ён жа хацеў працаваць толькі з табой поплич... Ён і цяпер думае, ён і цяпер усё яшчэ спадзяецца...

Што ж, а табе знойдуць аднаго з фанатыкаў, і ты звяжаш з ім свой лёс. Не з каханнем — са знявечанымі пачуццямі, з гнятухімі, агорклымі малітвамі прыйдзе ён да цябе, і хто згарантуе, што не паўтарыць ён таго, што зрабіў Лобан.

Дык кідай, пакуль не позна, уцякай ад малітоўнага дома, напоўненага затхлым паветрам, замагільным чадам. Бяжы ў гэты дзівосны вечар, у вясну, насустрач жыццю бяжы.

Ты чуеш — вясна, чаромха пахне... Паветра — хоць пі.

Ты чуеш? — у вёсцы дзяўчаты пяюць...

За рекой, за лесом
Солнышко садится.
Мне теперь, подружки,
Дома не сидится.

С ветки облетает
Черемухи цвет.
В жизни раз бывает
Восемнадцать лет...

Услухайся ў гэтыя словы, — яны для цябе, Маня.

Ты чуеш? — за ракой, у старых дубах, не спіць, усё лічыць і лічыць леты ззяюля, — для цябе.

Дык бяжы ж у гэты прастор, ламі чаромху, бяры яе цэлымі ахапкамі, — для цябе яна цвіце так буйна і хораша, для цябе, васемнаццацігадовай.

Калгас «40 год Кастрычніка»,
Брэсцкая вобласць.

Мал. М. Гурло

РАІСА

Як ні падганяў дзядзька Піліп кая, мы ўсё ж не паспелі ў пару на цягнік. На нашых вагах мільгануў яго апошні вагон, а неўзабаве знік і дым ад паравоза. Дзяжурны па станцыі паспачуваў майму гору і сказаў, што наступны цягнік будзе толькі праз шэсць гадзін. Становішча не з прыемных, — ды яшчэ на невялікім вакзале, — столькі чакаць.

Дзядзька Піліп, раней чым падаць руку на развітанне, панаракаў трохі на брыгадзіра:

— Мог жа ён даць і лепшага кая, ведаў, — дарога не маленькая.

Я супакой старога, падзякаваў і пайшоў знаёміцца з раённым гарадком. У запасе была процьма вольнага часу.

Апрача зеляніны, гарадок нічым выдатным не вызначаўся. На вуліцах было ціха. Толькі дзе-нідзе дзіцячыя галасы ды гудок грузавіка парушалі цішыню. Затое гул матараў у прамкамбінаце і чорны густы дым з жалезнага коміна сведчылі, што там работа не спыняецца і ў спіску.

Надвечоркам я вярнуўся ў прывакзальны скверык, купіў раённую газету і сеў пачытаць. Я зусім не заўважыў, як на другім канцы лаўкі села маладая маці з маленькай дачушкай. Жанчына раскрыла сумачку, дастала кніжку «Бібліятэкі «Огонек» і шапнула дзяўчынцы, каб тая не дурэла.

— Бачыш, дзядзя чытае, — паказала кіўком галавы на мяне.

Дзяўчынка гадоў двух падцяла губы і з сур'ёзным выглядам павольна прайшла ўздоўж лаўкі, зазіраючы мне ў твар. Я паказаў, якія ў яе надзьмутыя шчокі, дзяўчынка ўсмінулася і ўжо хацела падысці да мяне, як раптам увагу яе прыцягнуў чалавек, што ішоў па дарожцы скверыка.

— Мама, тата ідзе, — ускрыкнула яна і пабегла насустрач.

— Людачка, вярніся, — гукнула жанчына. Але дзяўчынка не паслухалася і праз хвілінку якую ішла ўжо з татам побач, трымаючыся за яго руку.

Я заўважыў, як захвалывалася жанчына і адсунулася з краю лаўкі бліжэй на сярэдзіну.

— Дзень добры, — сказаў прыцішаным голасам мужчына і апусціўся на край лаўкі. Жанчына адсунулася яшчэ бліжэй да сярэдзіны. Людачка, не трацячы часу, залезла на бацькавы калені і ўзялася разгортваць атрыманы пачастунак — цукерку.

Нейкі момант жанчына моўчкі пазірала на свайго мужа, а як той пацалаваў Людачку, запратаставала:

— Не смей, Віктар, гэтага рабіць, — і, прыўстаўшы, узяла дачку за руку.

— Ну дазволь мне, Раіса, дазволь. Яна ўсё ж і мая дачка, — зірнуў умоўна Віктар.

Людачка спаўзла з бацькавых каленяў і падышла да маці.

— Была б твая, каб ты чалавекам быў, — горда глянула ў твар Віктару Раіса, папраўляючы банцік на дачыной галаве.

— Хочаш, я стану на калені? Вярніся толькі.

— Не смяшы людзей, — нахілілася

Фельчар Правікова са Столінскага раёна выказала жаданне, каб у часопісе друкаваліся новыя апавяданні аб узаемаадносінах у сям'і, каб больш выступала беларускіх пісьменнікаў. Даем слова пісьменніку Алесю Пальчэўскаму.

да Людачкі Раіса і моцна прытуліла да сябе.

Віктар не стрымаў жалю і заплакаў. Было прыкра і балюча глядзець на мужчынскія слёзы.

Раіса адагнулася, глянула і скрывілася:

— Размазня. Ізноў напіўся? Пашанаваў бы чалавечую годнасць.

— І не думаў, Раісачка. Кроплі ў роце не было.

Відаць, Раісе стала ніякавата за незаслужаны папрок, аднак паказаць гэтага не захацела і перавяла адразу гаворку на іншае:

— Калі ты перастанеш цікаваць за мною? Няма нідзе ратунку. Дума-ла, хоць тут пасяджу спакойна, — загарнула яна кніжку.

— І не перастану. Жыцця няма мне без цябе. Колькі можна сушыць чалавека?

— Ніхто цябе не сушыць... Ідзі, прашу. Дай гадзінку якую пагуляць з дзіцем на свежым паветры, — сказала і адвярнулася.

Віктар зразумеў, — гаворка на гэты раз скончылася. Ён пасядзеў яшчэ трохі, неахвотна падняўся, прайшоў каля мяне, пільна паглядзеўшы ў твар, і павольна накіраваўся ў глыбіню скверыка. Раіса кradком зірнула ўслед яму, уздыхнула і павесилела ў твары. Так бывае з чалавекам, калі ён адкараскаецца ад нечага непрыемнага, надакучлівага.

Дзяўчынка забаўлялася: яна старалася ўзлезці на мамыны калені. Маці радасна пазірала на дачку і пад-ахвочвала. Людачка сілілася, але ў яе нічога не выходзіла. Тады Раіса ўзяла дачку падпахі, пасадзіла сабе на калені і, папраўляючы каўнерык на яе квяцістай сукеначцы, ласкава размаўляла:

— Што, сілы малавата, не магла ўзлезці сама? Нічога, падрасцеш, набярэшся. А трэба будзе яе шмат і для работы і для свае волі. Бачыш, адны мы з табою асталіся.

Дзяўчынка зразумела матчыны словы па-свойму. Яна зірнула на мяне і паказала пальчыкам:

— А дзядзя?

— Гэты дзядзя чужы, — шапнула Раіса. — Я пра твайго тату кажу.

— А тата не прыйдзе?

— Не. Не трэба ён нам такі, дачушка.

Гэта ўжо зусім заінтрыгавала мяне. Спачатку, калі падышоў Віктар і пачалася сямейная размова, я памкнуўся быў пайсці. І толькі прафесіянальная цікавасць да жыцця людзей утрымала мяне. Цяпер, калі маці з дачкою асталіся адны і загаварылі адна пра мужа, другая — пра бацьку, я падумаў: «І жанчына прыгожая, і дзяўчынка такая цудоўная, шчэбятлівая, а долі няма».

— Занадта жорстка вы абышліся ўсё ж. Дзяўчынка так ласкава тулілася да яго.

— Вы пра каго?—зірнула на мяне жанчына.

— Ды пра таго чалавека, што падыходзіў. Муж, здаецца, ваш?

Раіса апусціла вочы, уздыхнула і прыцішаным голасам адказала:

— Быў калісьці, пакуль не раскусіла, што за ён.

— Выпівае?

— Трохі. Але не толькі гэта бяды яго. Душа ў чалавека дробненькай.

— Што ж ён такога натварыў, калі не сакрэт?

— Сакрэту ніякага няма, але коротка пра гэта не скажаш, а надоўга ці хопіць у вас часу. Вы, здаецца, не тутэйшы?

Я ЗІРНУЎ на гадзіннік і адказаў, што чакаць цягніка мне яшчэ каля трох гадзін. Жанчына, відаць, не спадзявалася на такі адказ, яна трохі збянтэжылася, але адступіць ад сваіх слоў не стала. Ды хто ведае, можа ёй самой хацелася расказаць пра сваё гора чужому чалавеку, паслухаць думку іншых. Кажуць жа людзі: выказанае гора—палавіна гора.

— Каб лягчэй было зразумець вам маё цяперашняе становішча, трэба пачаць з дзяцінства. Я ў мамы была пятнаццатая. Да мяне было сямёра блізнят. Самыя старэйшыя—Паўлік і Міша—мелі па чатырнаццаць гадоў, калі нарадзілася я.

Мама мая вялікая аптымістка. Расказвала, паспрабуе, бывала, хто-небудзь спачуваць такой многадзетнасці, а яна ўсміхаецца толькі.

І пакуль тата быў з намі, жылося і з такою сям'ёю нядрэнна. Дапамога ішла добрая ад дзяржавы, ды і тата быў чалавек руплівы, старанны.

Мне мінула паўгода, як пачалася вайна. Тату далі адтэрміноўку, каб памагаў нас гадаваць. Ведама, цэлая хата дзетвары: трынаццацера адно пад адным. Двое к таму часу памерлі маленькімі.

Пісьменнасць тата меў невялікую: шэсць класаў толькі, сямігодкі нават не скончыў. І, як забралі нашага старшыню сельсавета на вайну, яго прызначылі на гэту пасадку.

Але нядоўга ён там папрацаваў. Тут трэба зрабіць маленькае адступленне. Я казалі, што коротка не раскажаш пра гэта, а абмінуць такі факт нельга. Бо ён мае некаторае дачыненне да майго дзяцінства.

Мама гаварыла дарослым ужо нам, што ў маладосці да яе заляцаўся з нашай вёскі Агафон Семяніхін. Ён не падабаўся маме, і яна выйшла замуж за Мікалая Шуміліна, майго тату.

Агафон страшэнна перажываў гэта і аднойчы пакляўся маме адпомсціць. Мама мая не з палахлівых і пасмяялася толькі. Агафон затаіў яшчэ большую злосць. У першыя гады калектывізацыі ён стаяў пры малатарні і, падаючы жыта ў цапы, пакалечыў левую руку. Астаўшыся з адною рукою, Агафон так і не жаніўся. У першы ж дзень вайны ён пахваліўся суседцы:

— Ну, цяпер Саша паклоніцца мне. Забяруць яе Мікалая на вайну, не вернецца назад, хто будзе гадаваць яе дзяцей.

Бачыце, што за чалавек: людзям гора, а ён радуецца. Мама толькі

пасмяялася, калі суседка перадала ёй пра Агафонавы намеры.

— Няхай не мыліцца, бо брыцца не будзе,—адказала праз суседку мама.

Тату на вайну не ўзялі, і Агафона радасць развееўся, як туман ад сонца. Тады ён пачаў рабіць пад тату падкоп з другога боку. Як яно там было, мама пэўна не ведала, а сведка расказваў вось што: прыйшоў Семяніхін у сельсавет паслухаць навіны з фронту. У таты сядзеў якраз калгаснік з суседняй вёскі, гэты сведка. Разгаварыліся, падыходзілі яшчэ людзі. Тата вазьмі ды скажы:

— Трэба быць гатовымі да ўсяго. Фашысты пруюць напрамом. Так яны могуць і да нас дайсці...

На трэці дзень пасля гэтай гаворкі тату забралі і асудзілі за «паражэнцкія настроі», хоць немцы ўсё роўна прыйшлі на нашу Куршчыну. ...І тата больш не вярнуўся дадому.

МІНАЎ год за годам. Раслі мы, і кожны знаходзіў сваё месца ў жыцці: хто вучыцца пайшоў, хто ў горад на работу, хто ў калгасе астаўся. З такога гурту людзей для ўсіх працавікі знайшліся. Мама ў мяне добрая і жыццярадасная. Падумаўце толькі, астацца з трынаццацера дзецьмі і выгадаваць самой усіх. І не толькі выгадаваць так сабе, а даць кірунак у жыццё, выхаваць у кожнага сур'ёзнасць да яго.

Пасля сямігодкі я асталася пры маме. Хадзіла ў калгас на работу і дома тое-сёе памагала. Так і жылі мы ўтраіх: мама, я і старэйшая за мяне сястра Тоня, аж пакуль аднойчы не прыехаў вярбоўшчык набіраць людзей на пракладку газаводу. Пагаварылі мы дома, і я таксама запісалася.

Там, на трасе, я і пазнаёмілася з ім,—кінула Раіса ў той бок, куды пайшоў Віктар.—Нешта з паўгода сябравалі, а пасля ён і кажа:

— Дакуль нам гэту любоўную валынку весці, пара яе да аднаго назоўніка прыводзіць.

Хлопец ён быў фартовы, і калі я расказала дзяўчатам, што жылі са мною ў адным пакоі, аб Віктаравай прапанове, яны аж пазайздросцілі мне. Паехалі мы з ім да мае мамы знаёміцца. Маме Віктар спадабаўся.

— Нічога, дачушка, благога сказаць не магу. І з твару не дрэнны, і да гаворкі ласкавы. Праўда, такія ласкавыя бываюць іншы раз датуль, пакуль «кося, кося ды ў аглоблі». Зрэшты, уважай сама, табе дзевятнаццаты год, і ён жа там у цябе на відавоку, можна прыгледзецца,—параіла мама.

Потым Віктар павёз мяне да свае маці на агледзіны. За кожным рухам, кожным маім словам сачыла маці, пакуль мы былі ў яе. І нарэшце я заслужыла пахвалы перад сынам.

Так мы і пажаніліся.

А праз дзесяць дзён пасля нашага вяселля здарылася са мною бяды. Капалі траншэю для труб і трое з нас трапілі пад абвал. Начальства думала лепш зрабіць: не высыкаць двух дубоў, а пракласці трубу пад імі, выйшла ж горш.

Дзве дзяўчыны паспелі ўцячы ад таго абвалу, а мяне, беспрытомную, адкапалі і адымчалі ў балыніцу ратаваць. Аж на шосты дзень толькі я апытомнела. Расказвала потым медсястра, доўга я ўглядалася ў яе твар пры першым праясненні, усміхнулася нават, паспрабавала нешта спытаць, памыляла, памыляла губамі ды не змагла.

Пра бяду са мной перадалі маме. Прыехала яна са сваёю сястрою, зайшлі ў палату і разгубіліся. Бачу, пакаціліся слёзы ў іх абедзвюх.

Трэба сказаць, што цётка Насця любіла мяне не менш за родную маму. Не толькі малую, але і дарослую ўжо, бывала, то ласункам пабалуюе, то рубель дасць на семачкі.

І вось яны стаяць абедзве ў палаце, абліваюцца слязьмі, хочуць пачуць ад мяне слоўца і не могуць. Мама ківае галавою, уздымае і вусны яе шавеляцца. А што гаворыць — не чую.

«Ці не хаваюць яны мяне ўжо?» — падумала толькі. І так захацелася мне жыць, што і выказаць нельга. Ад жалю, што не магу сказаць ім нічога для ўдехі, расхвалывалася і зноў страціла прытомнасць. Адхалі мяне, гляджу, каля пасцелі сядзіць медсястра, цёця Маша, і трымае маю руку. Ні мамы, ні цёткі ў палаце не было ўжо.

Чатыры месяцы я пралажала ў бальніцы. Нарэшце выпісалі, і Віктар забраў да свае мацеры. Яго, з прычыны мае хваробы, перавялі з трасы на падстанцыю, што будавалася паблізу ад нас.

І пайшлі так дзень за днём. Акрыяла я ўжо трохі, далі мне часовую інваліднасць і жыву дома. Бачу, нешта з маім Віктарам няладнае творыцца. Аднаго разу, калі ў хаце нікога не было, заходзіць суседка і паказвае на мігі, што Віктар з кучаравай дзяўчынай падручку вечарамі ходзіць.

Каб вы толькі ведалі, да чаго мне крыўдна і балюча стала, аднак выгляду не паказала нікому. Прыходзіць Віктар з работы ў той дзень, калі ўсё гэта здарылася, і паказвае на нясвежы каўнер у чыстай сарочцы. Вымыла я сарочку, адпрасавала і падаю. Узняў ён і паказвае пальцам на ходзікавых стрэлках, што позна вернецца: сход сёння ў іх.

Кінула я галавою — усё зразумела, а ў самой аж нутро гарыць, ды цярылю. Выйшаў Віктар на куханьку да маці, чуо гавораць між сабой. Слых паволі вяртаўся ўжо да мяне.

— Дакуль ты будзеш мучыцца з гэтай калекай? — пытае маці. — Ты малады, усё тваё жыццё наперадзе, падумай перш-наперш аб сабе.

— А што рабіць? Не выганіш жа яе з хаты.

— Не трэба выганяць. Пакажы знакамі, што ў цябе другая ёсць, яна сама пойдзе.

— А людзі што скажуць?

Маці зусім страціла раўнавагу і злосна закрычала:

— А табе што да людскіх языкоў. Няхай плешчуць. У яе маці ёсць, возьме дахаты, а не — у інвалідны дом адправіць.

— Цішэй, мама. Пачуе яшчэ.

— «Пачуе»... Гэта ж глухі пень, — гучна засмяялася маці.

Ледзь стрымала я сябе, каб не накінуцца на іх ды не павыдзіраць вачэй. Пайшоў мой Віктар, а я легла на пасцель, расплакалася, — супакоіцца не магу. Потым устала, пахадзіла па хаце, села каля акна і гляджу на вуліцу. А ноч такая светлая, месячная. Чаго сяджу, сама не ведаю. І раптам як быдта хто кольца мяне ў бок. Што б вы думалі, на другім баку вуліцы каля плоту ідзе Вік-

тар з дзяўчынай. Спыніліся, пазіраюць на нашы вокны, а святла ў шыбах няма, і мяне не відно. Пастаялі так і пайшлі.

Свякроўка спіць у суседнім пакоі, а я хаджу па сваім і месца сабе не знаходжу.

Праз гадзіну якую вярнуўся Віктар дахаты, а мяне ўсю аж носіць ад хвалявання. І раптам, як заплачу, як закрычу:

— Другую знайшоў... Мяне выганяць сабраўся.

Ад таго, што жаль прарваўся словам, я спалохалася свайго голасу і беспрытомнай упала на зямлю. Быдта праз сон памятаю, як усхапілася з пасцелі маці і гукнула:

— Бачыў, сыноч, прытворшчыцу. Нямою рыбай прыкідалася...

Слухайце, гэта я прыкідалася? Да чаго бываюць людзі недаверлівымі!.. Нашатырным спіртам, вадою вярнулі яны мяне да прытомнасці і пазіраюць адно на аднаго, чакаюць, відаць, ці загавару зноў.

— Ты загаварыла, Раісачка? Ну, скажы яшчэ, скажы, — просіць Віктар.

Я маўчу і прыгадваю, што здарылася са мною. «Няўжо я загаварыла? — не веру сама сабе і баюся прамовіць слоўца. — А што, калі гэта былі мае апошнія словы ў жыцці?» Ляжу, а змешанае пачуццё радасці і трывогі хвалюе ўсю. Віктар стаіць побач, глядзіць мне ў твар і вачыма падганяе: «Ну, загавары, загавары».

— Чаго ты хочаш ад мяне? Я ўсё сказала, — міжвольна вырываюцца словы ў мяне.

Вы думаеце ён зарадаваўся маёй гаворцы? Не. Наадварот, утаропіўся, жуе губы, жалвакі толькі ходзяць.

— Значыць, ты прытваралася ўвесь час? Нішто сабе змяя падкалодная.

— А што я табе казала, сыноч? Канешне, змяя падкалодная, ды яшчэ якая, — падхапіла сынавы словы маці.

Слухайце, ад каго палучыць змяю. Ад мужа? Вы чалавек зусім чужы, старонні, праз гадзіну якую наедзеце ад нас і, можа, ніколі не ўбачымся больш. Скажыце, што я магла адказаць яму? Апраўдвацца?

Захоплены знянацку, я развёў рукамі.

— Я ведаю, вы мужчына і будзеце цягнуць за свайго брата, разглядаць гэты ўчынак па-свойму. А я зрабіла па-свойму. Паднялася з пасцелі, сабрала свае рэчы і цяжарная ёю, — паказала на Людачку, — выйшла з тае хаты назаўсёды. Калі чалавек можа кінуць у бядзе другога чалавека, а тым больш блізкага — грош цана яму.

— Вы перабольшваеце. Ён кахае вас. Ну, спатыкнуўся чалавек, часовае захапленне меў, — паспрабаваў я пасеяць сумненні ў Раісіны довады. — Ён жа гатоў быў стаць на калені перад вамі, чулі?

— Чула, канешне. Толькі я не веру больш ні аднаму яго слову. Спракудзіўся, глядзець моташна. Падумаю сысціся зноў — і аж нутро пераварочваецца. Як цяпер дзіліць з ім і радасць, і гора, і ласкі? Я, можна сказаць, абедзвюма нагамі стаяла ў магіле. Толькі нашы дактары сваім стараннем адагналі смерць. А як ён

аднёсся да мае бяды? Чакаў толькі, пакуль я трохі акрыяю, каб магла выйсці сваімі нагамі з іхняй хаты. Перад людзьмі яму, бачыце, сорамна... А каб у тайзе ці пустыні якой, дзе людскога вока няма, тады сумленне дазволіла б, выходзіць, пакінуць ці адправіць у інвалідны дом, як раіла маці.

Я паспрабаваў ужыць яшчэ адзін довад, які, на мой погляд, здаваўся даволі пераканаўчым.

— У вас жа дзіця... Такая слаўная дзяўчынка.

— Ну і што? — ускінула галаву Раіса і тут, быццам па маім напамінку, гукнула: — Людачка, не адыходзь далёка.

— Гадаваць трэба, выхоўваць, — кажу.

— І выгадваю, і выхаваю. Мама трынаццацера нас вывела ў людзі. А я што, аднае не дагледжу? І мама, і цётка адна перад адною хапелі забраць Людачку, ды я не аддала. Сваё дзіця, сама і гадаваць буду. Ціжка, цяжка, канешне...

Раіса паклікала дачку, абабіла з яе сукеначкі пясок, напавіла ўскудлачаныя валасы на галоўцы, падняла тужэй банцік і ўстала ісці. Яна развіталася са мною, ступіла ўжо тры чатыры крокі, трымаючы за руку Людачку, і тут жа абярнулася:

— Вас часам не Віктар падаслаў?

— Што вы, — здзіўіўся я. — Прыгадайце, хто да каго падсеў на гэту лаўку.

— І то праўда, — лагодна ўсміхнулася Раіса і ўпэўненым крокам пайшла па жарсцянай дарожцы скверыка.

Да цягніка аставалася яшчэ каля дзвюх гадзін. На дварэ стала цямень. Сляпіць вачэй над кнігай не хацелася і я падняўся з лаўкі пахадзіць. Збочыў з аднае дарожкі на другую і зусім нечакана сустрэў Віктара. Ён збянтэжана глядзеў мне ў вочы, на момант разгубіўся, але тут жа ўзяў сябе ў рукі і нясмела загаварыў:

— Вы, здаецца, не тутэйшы? Я прашу не разбіваць мне сямейнага жыцця.

Убачыўшы маё здзіўленне, Віктар захвалываўся яшчэ больш.

— Я, відаць, не тое сказаў... Гэта вы з маёю жонкаю размаўлялі. Раўнівая надта яна. Дараваць ніяк не можа, што па маладосці з другою быў сышоўся. Паўтара года, як пакінуў тую, а Рая ўсё не верыць. У нас жа дачка. Бачылі, якая хорашая дзяўчынка... Адна гадуе, дапамогі мае не хоча браць.

— І не возьме, — заўважыў я.

— Яна казала вам?

— Казала... Пакрыўдзілі вы яе. І вельмі жорстка. А гэта жанчына не з тых, што згінаюцца ў бядзе.

— А я ўсё роўна дамагуся свайго. Як вы думаеце, здасца ж яна калі-небудзь?

— Толькі тады, як упэўніцца, што вы сталі чалавекам, — адказаў я на развітанне.

Позна вечарам я пакідаў маленькі гарадок. Дзе-нідзе скрозь засень дрэў прасвечваліся аганькі электрычных лямпачак. Напэўна, пад адною з іх сядзела Раіса над разгорнутай кніжачкай, што збіралася прачытаць у скверыку.

Мастак Яўгеній Яўстаф'евіч Красоўскі ў сваёй майстэрні.
Фота П. Нікіціна.

Чытачкі Марыя Корсак з Чэрвеньскага раёна і Зінаіда Аноцкая з Маладзечна лічаць, што часопіс павінен расказваць больш аб жывапісе, аб нашых мастаках, аб іх лепшых творах. Мастацтвазнаўца П. Герасімовіч знаёміць чытачоў з творчасцю мастака Я. Я. Красоўскага.

ЛЮБИМЫЯ ВОБРАЗЫ МАСТАКА

У КОЖНАГА мастака ёсць свая любімая тэма, дакладней, штосьці самае дарагое для яго сэрца. Яно асабліва кранае і найбольш выразна ўяўляецца. Аднаму пашчасціць пранікнуць у таямніцы мора, другому — у свет жывёл, трэцяму — паэтычна бачыць родную прыроду, чацвёртаму — глыбока адчуць і ўвасобіць духоўнае багацце чалавека.

Пра мастака Яўгена Яўстаф'евіча Красоўскага можна сказаць, што яго цікавяць многія жанры жывапісу. З вялікім хваляваннем піша ён гарадскія матывы Ленінграда і крымскія пейзажы, свой родны Мінск і раку Бярэзіну пад Барысавам, старажытныя помнікі беларускай архітэктуры ў Полацку і пад Масквой, партрэты сталёва-раў Мінскага трактарнага завода і народных беларускіх артыстаў, калгасную вёску з яе новым абліччам і сакавітыя нацюрморты — кветкі, гародніну, фрукты. Мастака вабіць наша жыццё, у якім бясконцае мноства хваляючых з'яў, цудоўных людзей і яркіх, радасных фараў.

Не апошняе месца ў творчасці Красоўскага займае вобраз савецкай жанчыны. У карціне «Зямля» мы бачым, як пажылая жанчына ў цяжкія дні вайны пакідае свой кут. Разам з ёю ідуць на Усход савецкія людзі. Як самую дарагую рэліквію, яны бяруць з сабою жменю

роднай беларускай зямлі. Карціна стваралася ў той час, калі Савецкая Армія пераможна гнала на Захад гітлераўскіх захопнікаў. Глыбока патрыятычная па задуме карціна з'явілася пачаткам актыўнай працы Я. Красоўскага ў далейшым над вобразамі нашай сучаснасці, перадавой у калгасе і на вытворчасці.

Мастака цікавіць перш за ўсё вобраз жанчыны, занятай працай, калі найбольш выразна і поўна раскрываюцца яе рысы чалавека і грамадзяніна.

У 1949 годзе Красоўскі напісаў адну з першых сваіх карцін у пасляваенныя гады «Даяркі». Мастак паказвае даярак такімі, якімі ўбачыў іх на калгаснай ферме: простымі, шчырымі, працавітымі.

У тым жа годзе мастак часта наведваў Мінскі тонкасуконны камбінат, вывучаў жыццё яго рабочага калектыву. У выніку з'явілася карціна «На тонкасуконным камбінаце», прысвечаная лепшай жаночай брыгадзе прадпрыемства.

Не парываючы моцных сувязей з калгаснай вёскай, Я. Красоўскі напісаў у 1950 годзе карціну «Віншаванне гераіні». У гэтым творы ён паказаў сучасную сялянку, гераіню сацыялістычнай працы, выхаваную калгаснай вёскай. Шчырыя тосты ўзнямаюць калгаснікі, што сабраліся павіншаваць з высокай узнагародай лепшую жанчыну свайго калгаса.

Я. Красоўскага вельмі часта можна бачыць з эцюднікам на мінскіх заводах і фабрыках, сярод рабочых і работніц, якія ахвотна пазіруюць мастаку. Аднайчы, яшчэ ў 1950 годзе, Яўген Яўстаф'евіч сустраўся на абутковай фабрыцы імя Калініна з маладой работніцай закройшчыцай Галінай Чарняк. Галля расказала, як упершыню прыйшла на фабрыку, як баялася, што не здолее вывучыць складаныя машыны. Але хутка пазнаёмілася з добрымі і чулымі людзьмі, і з іх дапамогай пачала авалодваць тэхнікай. І цяпер фабрыка — родны дом для дзяўчыны. У рабочым калектыве заўважылі Галлю, яе адданасць працы, яе сумленнасць, ветлівасць, хараство душы.

Гэтыя якасці маладой работніцы заўважыў і Я. Красоўскі і напісаў яе партрэт. У ім мастак паказаў дзяўчыну за машынай. Мы бачым зусім яшчэ малады прыгожы дзявочы твар. А на ім выразна чытаем пачуццё гонару сваім месцам у жыцці.

Аўтар гэтых радкоў быў сведкай таго, як маладыя рабочыя аднаго прадпрыемства глядзелі ў Мастацкім музеі БССР вядомую карціну рускага мастака В. В. Пукірава «Няроўны шлюб». Магчыма, сярод іх была і Галля Чарняк. Ёй, як, напэўна, усяму яе пакаленню, цяжка ўявіць той далёкі час, калі састарэлы багацей мог купіць сабе для ўцехі прыгожую, але бедную дзяўчыну.

Я. Красоўскі, які таксама назіраў гэтую сцэну, напісаў жывапісны твор, назваўшы яго «Каля карціны Пукірава». Ма-

Фехтавальшчыца.

стак нібы параўноўвае ў ёй лёс савецкай дзяўчыны з лёсам заплаканай нявесты, што стаіць поруч з нялюбим старым жаніхом.

Непасрэдныя назіранні навакольнага жыцця натхняюць мастака на новыя творы аб савецкай жанчыне. Я. Красоўскі піша хутка, бо само жыццё савецкіх людзей імчыць з касмічнай хуткасцю. Кожны дзень прыносіць весткі аб вялікіх вынаходствах вучоных, аб новых будоўлях, гарадах, саўгасах і калгасах. І ўсё гэта стварае савецкі чалавек — адукаваны, сумленны, які ўсведамляе сваё месца ў агульным страі будаўнікоў камунізма.

П. ГЕРАСІМОВІЧ

Брыгада выдатнай якасці.

Дарагая тав. АРЛОВА!

Самая вялікая памылка ў выхаванні Вашай Танечкі — гэта абарона яе паводзін бабуляй. Словы бабулі: «Яна яшчэ маленькая, вырасце — зразумее» — вельмі няправільныя. Дзяўчынка ўжо сцяміла, што можа рабіць усё, а бабуля заўсёды яе абароніць, скажа: «яна ж маленькая». Такое дзіця будзе сваё «я» ставіць вышэй за ўсё.

У мяне быў такі выпадак. Хлопчык Вова — адзіны сын у маці — лічыўся хворым. Яму было 4 гады. Маці заўсёды казала: «Мой Вовачка хворы: калі чаго захоча і ў тую ж мінуту яму не дасі, ён падае непрытомным».

Вова быў вельмі здаровы хлопчык. Адночы маці пайшла ў школу, і ён пачаў плакаць. Яй трэба было кудысьці адлучыцца. Раптам пачалася навалніца, і Вова вырашыў ісці дадому. Я пачала ўгаворваць яго пачакаць маці, але ён крычаў: «А я хачу дадому!» Пайшла ў школу і пачаў біць нагамі па падлозе і крычаць: «Паміраю!» Я спакойна кажу: «Калі ласка, памірай, калі хочаш, а я абалю цябе халоднай вадзічкай, можа, табе лягчэй стане». Пайшла на кухню і прынесла кубак з вадой. Тым часам Вова, прыжмурыўшы вочы, назіраў за мной. Тут ён ускочыў: «Ой, не ліце, я баюся халоднай вадцы, я не паміраю!». Я спакойна пачала чытаць кнігу і кажу: «Вось тут у кнізе напісана пра добрага хлопчыка, які не падае, не дрыгае ножкамі, не крычыць «паміраю!».

— І я добры, не буду па-

Працягваем размову, распачатую Н. С. Арловай у пісьме «У чым мая памылка?», якое было апублікавана ў № 9 «Работніцы і сялянкі» за мінулы год.

НЕКАЛЬКІ ПАРАД

міраць, — сказаў Вова. — А што там яшчэ напісана?

Я яму і пачала чытаць пратое, якім павінен быць добры хлопчык. Прышла маці. Я ёй пра ўсё расказала.

З гэтага прыкладу ясна відаць, што нельга патураць капрызам дзіцяці. Ваша слова павінна быць непахісным. «Слова мамы — закон» — гэта ўвойдзе ў прывычку, і дзіця будзе выконваць усё вашы патрабаванні. Але патрабаванні павінны быць справядлівымі.

Усім вядома, што дзіця лягчэй выхаваць, чым перавыхаваць.

Вашу дачку ўжо трэба перавыхоўваць. І першае, што неабходна зрабіць, — гэта трэба знайсці ключ да сэрца дзіцяці. Некаторыя дзеці паддаюцца ад першага патрабавання, але большасць дзяцей трэба пераконваць ласкай або цікавасцю да якой-небудзь работы.

Мне здаецца, што я сказала б так Танечцы: «Ты дачушка, ужо вялікая (слова «вялікая» дзеці любяць). Мы з табой дзве гаспадыні, а ўсе гаспадыні паслухмяныя, не капрызныя, ніколі не плачуць. Добра? Ідзем прыбіраць у пакой». Я дала б ёй анучку, завязала б фартушок і няхай выцірае крэслы, а сама б рабіла, што знайшла патрэбным.

Крычаць на дзіця і шлё-

паць яго — гэта не дасць добрага выніку ў выхаванні.

У нашым доме жыве хлопчык Міша. Малому чатыры з палавінай гады, а зладу з ім ніякага. Маці яго біла, але гэта не памагло. І я вырашыла пазнаёміцца з хлопчыкам бліжэй. Адночы выйшла на двор, дзе гуляў Міша, і пачала паказваць яму розныя малюнкi. Паклікала яго да сябе, абяцаючы паказаць яшчэ больш малюнкаў. Хлопчык прыйшоў да мяне. Я пачаставала яго цукеркамі, а потым дала спытак, чырвоны аловак і сказала: «Намалюй, што ўмееш, прынясі мне, і я табе пастаўлю адзнаку». Міша пайшоў. Праз 2—3 гадзіны ён сам прыйшоў да мяне і паказаў малюнак, гаворачы: «Адгадайце, што я намалюваў?» Я не адгадала і кажу: «Чалавек з кнігай». Хлопчык смяўся ад усяго сэрца: «Гэта ж самалёт з дзядзем Юрам!» Я папрасіла прабачэння, што не адгадала адразу, і мы разам разабраліся ў гэтым «цудоўным» малюнку і я яму паставіла пяцёрку. Хлопчык быў шчаслівы. Увечары я сабрала дзяцей і сказала, каб яны паводзілі сябе добра, а за добрыя паводзіны будзе выдадзена прэмія.

Усе дзеці закрычалі: «Міша дрэнны!» Але я ўсіх пераканала, што ён паправіўся і малюе на «пяць». Усе

маўчалі, а Міша сказаў: «Я і па паводзінах атрымаю «пяцёрку», вось убачыце!» І сапраўды, гэтую «пяцёрку» ён зарабіў.

Дзіця можна прывучыць да ўсяго добрага, хоць на гэта і няма пэўнага рэцэпту. Да кожнага дзіцяці патрэбен індывідуальны падыход. Але бацькі не павінны біць дзяцей. Трэба старацца, каб кожную сваю памылку дзіця ўсвядоміла. Паміж сабой бацькі павінны жыць дружна, не сварыцца, нікога не абгаворваць, не слухаць плёткаў, не быць прагнымі і дзяліцца ўсім з сябрамі, паважаць старэйшых. Тады і дзеці вашы вырастуць падобнымі на вас, бо прыклад бацькоў вельмі важны ў выхаванні дзяцей. Ва ўсёй рабоце дзеці павінны памагаць дарослым. Працаваць у агародзе трэба калектыўна. Дзецям вельмі падабаецца памагаць бацькам.

Выхаванне дзяцей справа цяжкая. Дзіця толькі нарадзілася, а ўжо трэба падумаць на многа год наперад, каб даць правільны кірунак яму ў жыцці.

Дарагая тав. Арлова!

Ці згодны Вы са мной? Напішыце пра Танечку, мне цікава ведаць, як яна цяпер, ці капрызіць? Будзем шукаць ключоў.

З павагай

пенсіянерка

О. ГРЫГОР'ЕВА.

16

Кадр з кінафільма «Калі разводзяць масты».

Па просьбе чытачкі А. А. Верамейчык з Наваполля расказваем аб новых фільмах.

Многа новых савецкіх і замежных мастацкіх фільмаў выйдзе на экраны рэспублікі ў лютым.

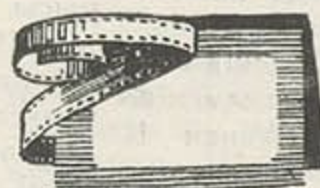
Цікавасць выкліча ў глядачоў мастацкая кінааповесць «Жыццё спачатку» вытворчасці кінастудыі «Масфільм». Аўтар сцэнарыя — Л. Сухарэўская (пры ўдзеле Н. Каварскага), рэжысёр-пастаўшчык — Леў Руднік.

У цэнтры сюжэта — лёс мужнай, валавой, сумленнай савецкай жанчыны Антаніны Іванаўны, якая прайшла праз суровыя выпрабаванні ў дні вайны.

Пра месца дзеяння кінакарціны «Венскі лес» сумеснай вытворчасці кінастудыі імя М. Горькага (СССР) і кінастудыі «Дэфа» (ГДР) гаворыць ужо сама назва: Вена, VII Міжнародны фестываль моладзі і студэнтаў.

Сярод савецкіх дэлегатаў былі і аўтары фільма — студэнты Усесаюзнага дзяржаўнага інстытута кінематаграфіі Рэніта і Юрый Грыгор'евы. Фільм расказвае пра адну з фестывальных сустрэч — юнака з ФРГ і савецкай дзяўчыны Каці.

У ролі Каці здымалася савецкая актрыса Жана Прахарэнка, знаёмая глядачам па кінафільмах «Балада пра салда-

та» і «А калі гэта каханне?» Вобраз Пётра стварыў нямецкі акцёр Хельмут Кірхер.

Пра парушанае вайной жыццё эстонскіх рыбакоў расказвае фільм вытворчасці кінастудыі «Талінфільм» — «Ледаход», створаны рэжысёрам К. Кійскам па сцэнарыю А. Баршчагоўскага і А. Хінта.

Галоўнаму герою кінакарціны «Калі разводзяць масты» (вытворчасць кінастудыі «Ленфільм») Валерку — 17 год. Ён толькі што скончыў школу і з хлапечай упэўненасцю перакананы ў «выключнасці» сваёй натуры.

Сваё месца ў жыцці чалавек можа знайсці толькі паруч з людзьмі працы — такая асноўная думка гэтай кінакарціны, пастаўленай рэжысёрам В. Сакаловым па сцэнарыю В. Аксёнава.

Беларускія глядачы добра ведаюць і любяць таленавітага кінаакцёра Алега Стрыжэнава. У лютым яны зноў сустрэнуцца з ім у кінакарціне «Мёртвая пятля» (вытворчасць Кіеўскай кінастудыі імя А. П. Даўжэнкі)...

Своеасаблівым творам, у якім цесна спалучаецца рэпартаж, хроніка з элемен-

Паважаная Лідзія Іванаў-на! У гэтым нумары мы па вашай просьбе змяшчаем матэрыял на гістарычную тэму — аб вядомым кіраўніку сялянскага паўстання на Беларусі Кастусю Каліноўскім.

Студзень 1863 года ўвайшоў у гісторыю беларускага народа як пачатак вялікай рэвалюцыйнай бітвы сялянскіх мас за зямлю і волю. Гэта быў заканамерны адказ узбунтаванага сацыяльнай несправядлівасцю працоўнага люду вёскі на грабежніцкую «сялянскую» рэформу 1861 года, якая, па сутнасці ўзаконьвала тую ж прыгонніцкую няволю, беднасць і галечу, толькі ў новых формах эксплуатацыі.

У гэтым, уласна кажучы, і заключаецца карэнная прычына таго, чаму народныя сялянскія масы цэлымі вёскамі і павятамі валам валілі ў пушчы-лясы, пад штандары Кастуся Каліноўскага.

Так самім ходам развіцця падзей Каліноўскі быў пастаўлены на чале класавых бітваў прыгнечаных царом і абшарнікамі народных сялянскіх мас. У асобе гэтага палымянага рэвалюцыянера-дэмакрата — паслядоўніка М. Чарнышэўскага і А. Герцена — яны мелі бясстрашнага ваяку і заступніка.

Як вядома, на чале яго, гэтага руху, стаяў «Чырвоны жонд», які разгарнуў вялікую дзейнасць і галоўную ўвагу засяродзіў на ўмацаванні сувязі з шэрагамі народнымі масамі. Душою «Чырвонага жонду», яго фактычным старшынёю быў Кастусь Каліноўскі, які патрабаваў карэннага вырашэння «мужыцкага пытання» шляхам падзелу памешчыцкіх маёнткаў

Кастусь Каліноўскі і сялянскае паўстанне 1863 г.

паміж сялянамі. Для растлумачэння і папулярызацыі гэтай асноўнай рэвалюцыйнай ісціны і рухаючай сілы паўстання, а таксама для ўсенароднага выкрыцця грабежніцкай сутнасці так званай «рэформы 1861 года», Кастусь Каліноўскі разам са сваім другам і паплечнікам — будучым генералам Парыжскай Камуны В. Урублеўскім — стварае дзве газеты: беларускую «Мужыцкую праўду» і польскую «Standar wolności». Такім чынам, Кастусь Каліноўскі паўстае перад намі і як пачынальнік беларускага перыядычнага друку і беларускай рэвалюцыйнай публіцыстыкі. «Прайшоў той час, калі думалі, што мужыцкая рука здольна толькі да сахі, — пісаў К. Каліноўскі ў «Мужыцкай праўдзе». — О, загрыміць наша праўда і, як маланка, пераляціць па свеце! Няхай пазнаюць, што

мы можам не толькі карміць сваім хлебам, но яшчэ і ўчыць сваёй мужыцкай праўдзе».

У наступным, сёмым нумары газеты, Кастусь Каліноўскі раскрывае спосабы і метады гэтага навування сацыяльнай праўды. Ён заклікае: «А пакуль яшчэ пара, трэба нашым хлопцам спяшаць з віламі ды з косамі там, дзе дабіваюцца волі ды свабоды».

З такіх менавіта рэвалюцыйных пазіцый і выступаў Кастусь Каліноўскі ў «Чырвоным жондзе», імкнучыся ператварыць яго ў сапраўдны орган паўстання, у гібкі і аператыўны кіруючы цэнтр. За гэта і ненавідзела сялянскага дэмакрата польскае дваранскае ахвосце, што засела ў «жондзе», ненавідзела і, як агню, баялася «мужыцкіх вілаў і косаў», мужыцкага паўстання. І не дзіва: яны баяліся, што паны пазба-

вядца сваіх маёнткаў на беларускіх землях, таму і імкнуліся да непадзельнага кіраўніцтва паўстаннем, каб скіраваць яго ў ціхамірнае рэчышча і падначаліць сваім класавым мэтам. Далей антыцарскай змовы яны не ішлі, спадзяючыся на інтэрвенцыю заходніх дзяржаў, у той час, як Кастусь Каліноўскі ўпарта і няўхільна рыхтаваў народную рэвалюцыю.

Скончылася тым, што Кастусь Каліноўскі вымушаны быў пакінуць «Чырвоны жонд» і накіравацца на Гродзеншчыну, дзе ён, разам са сваім верным другам і аднадумцам В. Урублеўскім, разгарнуў кіпучую рэвалюцыйную дзейнасць па стварэнню паўстанцкай арміі.

Але ёсць мяжа нават самым неймаверным, ільвіным чалавечым намаганням. Пазбаўленае пралетарскай падтрымкі і кіраўніцтва, не спалучанае з рэвалюцыйным рухам гарадскіх рабочых, сялянскае паўстанне непазбежна ішло на спад і хутка было канчаткова падаўлена царскім сатрапам Мураўёвым-«вешацелем». Кастусь Каліноўскі вярнуўся ў Вільню і зноў разгарнуў шырокую падпольную дзейнасць. Выдадзены здраднікам, ён смерцю героя загінуў на Лукішскім пляцы, у Вільні, у красавіку 1864 года. Ужо з-пад самае шыбеніцы, звяртаючыся да гораха любімага ім беларускага народа, Кастусь Каліноўскі казаў:

«Бывай здаровы, даражэнькі народзе!
Жыві ў шчасці, жыві ў свабодзе
І часам спамяні пра «Яську» твайго.
А калі слова праройдзе ў дзела,
Тады за праўду станавіся смела...»

Э
К
Р
А
Н

тамі ігравага мастацкага фільма, задумана першая італа-савецкая кінакарціна «Новае на Усходзе». Аўтары сцэнарыя — Г. Мдзівані, Р. Марчэліні, Э. дэ Канчыні, рэжысёры-пастаноўшчыкі — Р. Марчэліні, Л. Картэзе, Е. Зільберштэйн, Т. Лісціян.

Шырокаэкранная кінакарціна «Новае на Усходзе» паказвае сённяшні дзень нашай краіны, цудоўных савецкіх людзей, наша жыццё ва ўсёй яго разнастайнасці.

З зарубажных кінафільмаў у лютым

Кадр з японскага кінафільма «Я не вінаваты!»

на экраны рэспублікі будуць дэманстравацца: кубінскі — «Рэаленга-18», кітайскі — «Патаемны арсенал», венгерскі — «Гэта быў толькі жарт», польскі — «Дарога на Захад», чэхаславацкі — «Барон Мюнхгаўзен» і «Чалавек першага стагоддзя», японскі — «Я не вінаваты!», югаслаўскі — «Пад падазрэннем», італьянскі — «У Рыме была ноч» і іншыя.

Шмат цікавага раскажуць глядачам новыя хранікальна-дакументальныя і навукова-папулярныя кінакарціны.

Р. КАПЛЯ

Кадр з кінафільма «Ледаход».

Сцяпан МАЙХРОВІЧ

З далёкіх Чэбаксар прыйшла просьба расказаць аб тэатрах БССР і іх вядучых артыстках. Гэта цікавіць таксама Т. Н. Пачкаеву з Гродна, Р. Пятрову з Віцебска, В. Цыганкову з в. Стайкі Віцебскага раёна і іншых. Нарыс Тамары Бушко знаёміць чытачоў з жыццём і творчасцю народнай артысткі В. М. Пола.

На пачатку зімы змяркаецца рана. Снег прыцерушыў быў зямлю, але мінуў дзень-другі — і зноў зімы — ані звання. У туманным надвячорку запальваюцца першыя агні. У гэтыя хвіліны — іх звычайна гараджане называюць «гадзіны — пік» — тлумна на вуліцах, перапоўнены аўтобусы, асцярожна вязуць свой груз тралейбусы і трамваі. Для многіх з нас закончыўся працоўны дзень. Цяпер — адпачываць. А для Веры Мікалаеўны гэты дзень, які пачаўся зранку рэпетыцыяй новай п'есы, не канчаецца. Як і для іншых яе сяброў па прафесіі, у такія часіны набліжаецца самы адказны момант у яе ненармаваным у поўным сэнсе гэтага слова рабочым дні. Праз гадзіну-другую пачнецца спектакль. Ёй трэба адкінуць убок звычайныя чалавечыя турботы і клопаты і быць сёння тым чалавекам, якога хацеў убачыць драматург і гледачы. Ім магчыма і няўцям, што сёння, як і кожны вечар, Вера Пола пераўвасобіцца ў зусім іншую

палы, знайшла артыстка сваё прызвание. Кіно — толькі папулярызавала здабыткі яе яркага і самабытнага таленту. Цяпер Вера Пола многія ведаюць далёка за межамі рэспублікі, нават там, дзе ніколі не бачылі спектакляў купалаўцаў. І ўсё ж кінагледачам можна паспачуваць: яны не адчулі самай каштоўнай, самай прывабнай якасці таленту Веры Пола — яе выключнай заразлівасці — адметнай рысы яе сцэнічнай абаяльнасці. Але такая ўжо прырода тэатра і ў гэтым яго неацэнная перавага перад кіно: непасрэднасць уражання ад таго цуду пераўвасаблення, якое адбываецца зараз, на нашых вачах.

У тэатры, куды прыйшла маладая дзяўчына з Чэрвеньскага раёна, — дзяцінства Веры праходзіла ў маляўнічым кутку беларусі на хутары Валяр'янаўка — не адразу адкрыўся яе багаты дар камедыйнай актрысы. Вера цудоўна спявала задушэўныя беларускія народныя песні, спявала так, як пяюць іх на вёсцы — адкрытым грудным голасам. І яе ўзялі ў хор. Першыя ролі — без слоў — вясковых беларускіх дзяўчат у на-тоўпе, русалак і да т. п. дзяўчына выконвала з незвычайнай для статысткі верагоднасцю і пачуццём праўды. Вера на сцэне вызначалася нейкім асабліва вясковым абліччам — у рухах, у паводзінах, у паходцы, хоць мела ўсе даныя маладой гераіні — надзіва прыгожы твар, глыбокія выразныя вочы, высокую статную фігуру. Але выдатны рэжысёр-педагог, вядомы актёр і драматург Я. Міровіч, які стаяў тады на

Народная артыстка

істоту. І хоць будзе гэта пяцісоты спектакль «Паўлінкі», яна мусіць іграць сваю ролю з такім жа натхненнем і аддачай, нібы першы раз.

У якім абліччы паўстане яна сёння перад вачыма тых, каму пашчасціла купіць білеты на спектакль Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы? Дасціпнай і вынаходлівай, вясёлай і гарэзлівай, можа нават занадта гарэзлівай на свае немаладыя гады, Дуэннай з аднаіменнай п'есы Р. Шэрыдана? А мо' хітрай і хцівай «прапачыцай» Манефай з бессмяротнай камедыі А. Астроўскага «На ўсякага мудраца хапае прастаты»? Ці ганарыстай і нікчэмнай Жыўкай Попавіч, якую не ў сне, не ў марах, а на яве раптам пачалі ўсе навокал пачціва называць паняй міністэршай? А можа тупой і нейкай здранцвела ў гэтай сваёй адвечнай тупасці — найярчэйшым увасабленнем ідыязму тагачаснага вясковага жыцця — Агатай Пустарэвіч?

Зрэшты, куды б ні трапілі — у кіно ці тэатр, — калі рэпертуар складзецца шчасліва для нас, мы можам спаткаць гэтую папулярную артыстку. У многіх карцінах-экранізацыях спектакляў кінастудыі «Беларусьфільм» здымалася Вера Пола. Варта прыгадаць яе Мальвіну ў «Несцерку», знаёмую ўсім нам па «Паўлінцы» Агату ці Паўліну Бохан з «Пяюць жаваранкі», каб перад намі паўсталі жывыя, сакавітыя вобразы. Але напэўна не ўсе ведаюць, што Вера Пола была першай беларускай «кіназоркай» — яшчэ ў 1927 годзе маладую артыстку запрасілі на ролю партызанкі Алесі ў кінафільме «Хвой гапоняць», і яна добра справілася з гэтай складанай роляй.

Але не ў кіно, а ў тэатры, менавіта ў тэатры імя Янкі Ку-

чале тэатра, заўважыў у Веры схільнасці і вострахарактарнай актрысы. І першая роля са словамі, якую ён даручыў маладой артыстцы, была невялічкая роля вясковай дзяўчыны ў яго п'есе «Кастусь Каліноўскі» (1923 год). Праверыўшы свае меркаванні наконт магчымасцей Веры Пола, ён піша спецыяльна для яе ролі ў сваіх п'есах. Гэта — дачка кулака Малання ў «Кар'еры таварыша Брызгаліна», легкадумная і разбэшчаная панна Агнешка ў «Перамозе», Верка ў п'есе «Калі запяюць верацёны». Розныя ролі — розныя вобразы. І кожная адлюстроўвала нейкую новую грань у таленце артысткі. Затым паследавала Любка ў «Гуце» Р. Кобеца, Сцепаніда ў «Пагібелі воўка» Э. Самуйлёнка і цэлая галерэя вобразаў драматургіі К. Крапівы: жонка Гарлахвацкага Ганна Паўлаўна («Хто смяецца апошні»), Кацярына («Партызаны»), Паўліна Бохан («Пяюць жаваранкі»).

Ствараючы вобразы людзей аднолькавага сацыяльнага становішча, выходцаў з аднаго класа, Вера Пола заўсёды імкнулася іх індывідуалізаваць. Вось Малання і Кацярына — абедзве дочки кулакоў. Але якія ж розныя гэта характары! Ганарыстая пустая прыгажуня Малання — паслухмяная зброя ў руках «таткі» — аблытвае Брызгаліна ў мэтах, якія ёй нават незразумелыя. Кацярына ж усё робіць свядома, па ўласнай ініцыятыве. Яна не спыняецца нават перад злачынствам, каб толькі адпомсціць партызанам. Каварства і прытворства, зласлівасць і помстлівасць гэтай, да рэшты разбэшчанай душы, да часу прыхаваныя за прыгожым абліччам, выразна і пераканаўча раскрывалі ў гэтай ролі артыстка. Яна настолькі ўвайшла ў ролю Кацярыны, што сталічная крытыка ў час Першай дэкады беларускай літаратуры і мастацтва ў Маскве

была
роль
арты
40 г
нічн
воп
Я
вых
за ё
атры
арты
езд
Вер
пра
ныя
арты
вык
у В
дзе
У
ў э
ярч
у ка

Наро
В. М
Боха
На 1
прав
В. М
наро
Дзяд
роля
арты
нові
ла

В
гэтая
і ўс
Ат,
лёгк
Пам
пера
маш
ашу
ў па
з р
на п
яко
свой
свае
А
віна
Ганн
дзе
важ
вэль
чэм
ная

Ал
тыр
мен
чыя
Сце
гай
прэ
мяк
усм
сус
ўлас
«гас

была ў захапленні і адзначала, як дужа прыемны факт тое, што ролю маладой гераіні, нарэшце, з поспехам іграе маладая артыстка. А «маладой артыстцы» ў той час было ўжо 40 гадоў... Але жыццё актрысы ў вобразе было такім арганічным, зліццё з ім такім поўным, што ўява ў зман нават вопытных крытыкаў і гледачоў.

Яшчэ задоўга да надання Веры Мікалаеўне Пола ганаровых званняў заслужанай, а затым і народнай артысткі БССР за ёю трывала ўмацавалася бадай не менш ганаровае: у тэатры сябры цёпла і жартаўліва называлі Веру «калгаснай артысткай рэспублікі». І мелі рацыю: не было ніводнага выезду ў калгас ці саўгас, была то ўборачная ці пасяўная, — Вера Пола нязменна прадстаўляла купалаўскі тэатр, а «цвіскм праграмы» гэтых часта імправізаваных канцэртаў былі цудоўныя беларускія народныя песні, якія задушэўна спявала артыстка прыемным грудным голасам. Ёй, у той час першай выканаўцы беларускіх песень, было даручана выступаць у Вялікім тэатры перад дэлегатамі з'езда Саветаў у 1927 годзе.

У час Вялікай Айчыннай вайны, калі тэатр знаходзіўся ў эвакуацыі ў Томску, Вера Мікалаеўна стварыла адзін з найярчэйшых вобразаў беларускай класікі — Агаты Пустарэвіч у камедыі Янкі Купалы «Паўлінка».

*

Народная артыстка БССР В. М. Пола ў ролі Паўліны Бохан («Пяюць жаваранкі»). На 18 старонцы (злева направа): у ролях Агаты — В. М. Пола, Крыніцкага — народны артыст БССР У. І. Дзядзюшка («Паўлінка»); у ролях Джульеты — народная артыстка БССР І. Ф. Ждановіч, Карміліцы — В. М. Пола («Рамэо і Джульета»).

*

Вы памятаеце, як упершыню з'яўляецца ў доме Крыніцкіх гэтая пажылая нязграбная кабета. Яна толькі што з кірмашу і ўся думкамі яшчэ там, у гэтым тлуме і гомане. Пакупкі? Ат, якія там пакупкі! Увесь час, мабыць, сачыла, каб муж, лёгкадумны і сквалны на чарку, не ўзяў, барані божа, лішку. Памятаеце, як марудна, каторы раз пачынаючы ўсё спачатку, пералічвае яна, перабіраючы, нібы ружанец, купленыя на кірмашы абаранкі з адною цяжкаю, як свінец, думкаю: «Ці не ашукалі хаця?» Успомніце, як старанна і цяжка тупае яна ў пары з Крыніцкім у дзіўным танцы, штораз збіваючыся з рытму, і вы зразумеце ўвесь цяжар жыцця, што ляжыць на плячах гэтай жанчыны з п'яніцай і пустэльгай мужам, за якога пайшла, бо ўсё роўна ніхто б лепшы не ўзяў... І як пасвойму спагадае яна Паўлінцы, не ўмеючы як след выказаць свае пачуцці.

А вось перад намі бязлітасна выкрытая, «дастойная палавіна» свайго мужа — прайдзісвета і нягодніка Гарлахвацкага, Ганна Паўлаўна. Грэблівасць, непрыхаваную пагарду да людзей, якія ўсе «ніжэйшага гатунку» і якіх яна арганічна не павважае, усіх мераючы на свой капыл, — такая гэта жонка мужа-вельможы. Колькі яшчэ мы сустракаем часам падобных нічэмнасцей, пыхлівых і чэрствых, гордых тым, што муж — важная птушка, «фігура»!

Але артыстка карыстаецца не толькі сродкамі гнеўнай сатыры і гратэску, не толькі бязлітасна выкрывае. Ёю з не меншым майстэрствам і дасканаласцю створаны такія станоўчыя, сапраўды народныя вобразы герояў нашага часу, як Сцепаніда («Пагібель воўка»), Наталля Коўшык («Калінавы гай» А. Карнейчука), Паўліна Бохан, адзначаная дзяржаўнай прэміяй, і іншыя. Артыстцы ўласціва ў гэтых ролях пачуццё мяккага гумару, якім яна ўмее карыстацца. Нельга стрымаць усмешкі, успамінаючы, як «разыгрывае» Паўліна старшыню суседняга калгаса Пытляванага, дасціпна выкрываючы яго ўласніцкую сутнасць і аддаючы на ўсеагульнае асмяяне яго «гаспадарлівасць». Дзякуючы майстэрскаму выкананню гэтай

ролі артысткай Паўліна Бохан стала ў спектаклі адным з цэнтральных герояў.

Цудоўныя вобразы створаны В. Пола не толькі ў беларускім нацыянальным рэпертуары і сучаснай савецкай п'есе, але і ў рускай і сусветнай класіцы. Да гэтага часу стаяць у ваччу, як жывыя, яе Карміліца з «Рамэо і Джульеты» — глыбока народны сакавіты вобраз, які кранае сваёй чалавечнасцю, Лябёдка з «Позняга каханьня» А. Астроўскага, Жыўка Попавіч з бліскучай камедыі югаслаўскага драматурга Ю. Нушыча «Пані міністэрша» — роля быццам спецыяльна напісаная для яе.

Нельга сказаць, каб Веры Мікалаеўне дужа шанцавала на ролі. Іх за доўгае (40 год!) творчае жыццё было не так ужо і многа. Таму кожная новая работа — сапраўднае свята для артысткі.

Нядаўна мінчанам давялося глядзець Веру Мікалаеўну ў новай ролі — пані Астроўскай у спектаклі «Зыбучыя пяскі». Даўно напісана гэтая меладрама польскага драматурга Пятра Хайноўскага. Падзеі адносяцца да 1913 года. Але ў гэтай п'есе, крыху архаічнай па форме і зместу, перад намі ажываюць паўнакроўныя характары, глыбока нацыянальныя, з выразнай сацыяльнай акрэсленасцю. Улада грошай, бязлітасная, бязмежная — вось што прыводзіць да трагічнага фіналу герояў п'есы. І тут ролю ахоўніцы «капіталу», якая не паварушыць і пальцам, каб выратаваць нават сям'ю роднай сястры ад ганьбы і галечы, з выдатным адчуваннем часу, сацыяльнай і нацыянальнай сутнасці створанага драматургам характару іграе Вера Пола.

Талент актрысы — прадстаўніцы слаўнага старэйшага пакалення купалаўцаў — у самым росквіце. Пажадаем жа ёй самага неабходнага, самага важнага ў жыцці — болей роляў — добрых і розных.

Тамара БУШКО

Хатняя гаспадыня Е. Г. Палякова з г. Ліпецка ўнесла прапанову рэкамендаваць чытачам кнігі савецкіх пісьменнікаў, якія выйшлі з друку. Супрацоўнік Дзяржаўнай бібліятэкі імя У. І. Леніна В. Сіленка выконвае яе просьбу.

РАІМ ПРАЧЫТАЦЬ

«Каменні, палітыя чалавечай крывёю на месцах баёў за вялікую ўсенародную справу, ажываюць. Яны вечна напамінаюць жывым пра мёртвых герояў, пра тых, чьё імя стала бессмяротным. Такія каменні майго Мінска», — піша Іван Новікаў ва ўступе да сваёй дакументальнай аповесці «Руіны страляюць ва ўпор» (Мінск, Дзяржвыдавецтва БССР, 1962. 435 стар.). Пісьменнік апавядае аб гераічнай бітве, якую вялі падпольшчыкі Мінска з фашысцкімі акупантамі. Ён намалюваў яркія карціны работы груп мінскага партыйнага падполля па арганізацыі ўсенароднага руху супраціўлення нямецка-фашысцкім захопнікам, расказаў пра бесмяротныя подзвігі Івана Кабушкіна, Вікторыі Рубец, Анатоля Ляўкова і іншых герояў-падпольшчыкаў, чые імёны вечна будуць жыць у памяці людзей. Падзеі, апісаныя ў кнізе, ахопліваюць 1941—1942 гг.

Жанчынам, якія працуюць стоячы або седзячы, заняты ў сельскай гаспадарцы, садоўніцтве і на будоўлях, заняты хатняй гаспадаркай, адрасавана кніга чэшскага ўрача і педагога Г. Ваячкswай «Рух — залог здароўя і прыгажосці жанчыны» (М., «Физкультура и спорт», 1962. 112 стар.; 54 л. іл.). «Гэта кніга, — піша аўтар, — не прызначана для тых, хто не звяртае ўвагі на ўласнае здароўе, працаздольнасць і свой знешні выгляд. Усім жа астатнім яна прынесе несумненную карысць». Кніга цікавая і для бацькоў, таму што ў ёй даюцца карысныя парады па выпрацоўцы ў дзяцей правільнай паставы. Тэкст кнігі добра ілюстраваны.

— Не губі дачку!.. Не адбірай у мяне шчасця, брат Іван! Прапаведнік грэбліва паглядзеў на Ганну, і старыя і маладыя, што маліліся, з крыкам: «Юда! Прадажная сатана!» — кінуліся да Ганны...

Жахі зверскай дзейнасці секты пяцідзсятнікаў, якая існавала ў Маскоўскай вобласці, паўстаюць са старонак кніжкі В. Гузанава «Вылюдка» (М., «Знание», 1962. 89 стар.). Ахвярай секты сталі маладая дзяўчына Ніна Нікалаева, маленькі Саша; скалечана жыццё многіх людзей, якія трапілі ў цяжкі рэлігійнага дурману. Кніга паказвае сапраўднае аблічча секантаў-вылюдкаў, іх рэакцыйную і антыграмадскую дзейнасць, заклікае да актыўнай барацьбы з сектанцтвам.

ДЗІМКА-НЕВІДЗІМКА

Кароткія апавяданні

ДАПАМОГА

Дзядзя Коля, той, што ездзіць на малакавозе, сек дровы. А Дзімкаў самазвал сапсаваўся—колы не круціцца. Хацеў Дзімка прасіць дапамогі, але дзядзя Коля насек дроў, забраў сякеру і пайшоў у хату. А дровы ляжалі абы-як. Тады Дзімка выпусціў з рук вярочку свайго самазвала і пабег туды. Узяў палена і аднёс яго на дрывоўню.

— Дзімка, што ты робіш?—спытаў Андрэйка.

— Працую,—адказаў Дзімка. Хто будзе працаваць, той будзе здаровым.

— І я хачу быць здаровым,—закрычаў Андрэйка і пабег памагаць Дзімку.

— І я,—сказаў Сашка.

Хутка ўсе дровы былі складзены. Дзядзька Коля выйшаў з хаты і здзівіўся:

— Хто гэта мне дапамог? Мабыць Дзімка-невідзімка.

— Дзядзя Коля, мы ўсе разам вашы дровы насілі,—адказаў Дзімка.

— Вось малайцы, дзеці,—сказаў дзядзя Коля і пачаў рамантаваць Дзімкаў самазвал.

Дзень нараджэння

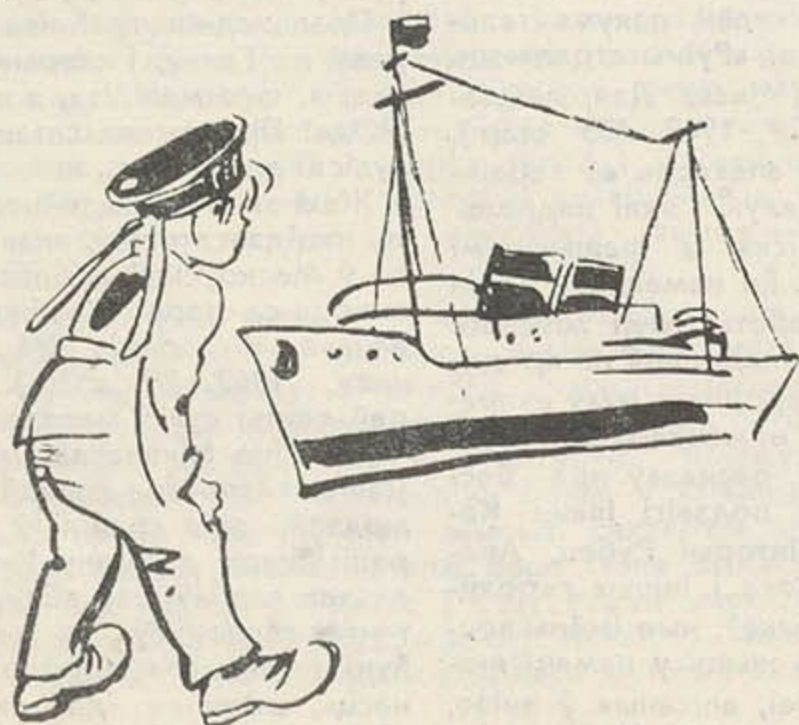
— Дзімка, заўтра ў цябе будзе дзень нараджэння,—так сказаў аднойчы тата.

Што такое дзень нараджэння, Дзімка яшчэ не ведаў. Але калі прачнуўся раніцай... Ой, што ён убачыў! На століку каля яго ложка стаяў вялікі карабель. Якраз такі, які ён бачыў у магазіне. А на тым месцы, дзе ён распранаўся, яго старых штонікаў не было. А дзе ж падзелася рыпсавая кашулька? Яе таксама не было! Затое на табурэце ляжаў новы сіні гарнітурчык з белым якарам і з белымі палоскамі на каўняры.

Калі Дзімка паснедаў і гуляў з караблём, да іх у хату прыйшлі Андрэйка і Сашка. Іх прывялі мамы. Андрэйка і Сашка прынеслі цукерак у прыгожых бліскучых паперках і сказалі так, як навучылі іх мамы: «Гэта табе, Дзімка. Сёння твой дзень нараджэння». Пасля Дзімка частаваў хлопчыкаў сваімі цукеркамі і яны гулялі з новым караблём. Усім было весела, як ніколі.

Кладучыся вечарам спаць, Дзімка спытаў у таты:

— Тата, а заўтра будзе яшчэ мой дзень нараджэння?

Паляўнічая стрэльба

Дзімку падарылі паляўнічую стрэльбу. І цяпер ён кожны раз гуляў з ёю. І не толькі гуляў. Са стрэльбай ён хадзіў праганяць курэй з грады, як наказала яму мама.

Аднойчы да Дзімкі прыехала бабуля. Дзімка абрадаваўся і запытаў:

— А чаму ты, бабуля, так доўга не ехала да нас?

— Ваўкі перанялі на дарозе, унучак,—адказала бабуля.

— Ваўкі?—здзівіўся Дзімка. — Ты не бойся, бабуля,—кладучыся спаць, супакоў Дзімка,—спікаля мяне. У мяне ж зараз ёсць стрэльба.

Калі Дзімка заснуў, бабуля накрыла яго цяплай і пайшла ў другі пакой. А ў запечку мурлыкаў вусаты кот і вартаваў Дзімкаву стрэльбу.

«Вельмі добра на старонцы «Мама, пачытай!» друкаваць дзіцячыя вершы, якія дзеці маглі б вывучыць на памяць. Я працую ў Брэсце. Яўгенія Бегеза».

Станіслаў ШУШКЕВІЧ

ЗАЗІМАК

Ужо зазімак на двары,
Лядком пакрыта лужына.
Б'е дзяцел дзюбай па кары
Старую ліпу ўзрушана.

Ён рад, што дождж не лье цяпер,
Што беліць снег ваколіцы,
Наставіў чубік, як каўнер,
Працуе і не томіцца.

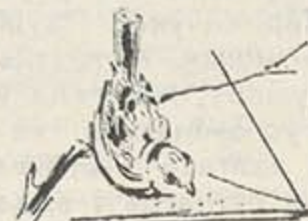
Заечы след каля ракі
Знікае дзесь за лозамі,
Крычаць на лёдзе гусакі,
Застаў іх холад босымі.

Дзятва не ўседзіць у двары,
Бо вабіць сцежка блізкая,
Прабуюць санкі гнаць з гары
Аж іскры з грудэў бліскаюць.

Прыйшоў зазімак. Ціха лёг
Не званы і не прошаны.
Над ярам хіліцца быльнэг,
Як пухам запаршаны.

НАШЫ СЯБРЫ

Снегіры, сінічкі,
Наце вам пшанічкі,
Крупак, крошак хлеба!
Вам жа мала трэба!
Ешце, любыя сябры!
Не ляціце ў лес, бары,
А жывіце ў двары
Да вясення пары.
Вось для вас кармушкі,
Птушкі-шчабяткі,
Нашы весялушкі!

Ганна Аляксандраўна Урбановіч, настаўніца Валеўскай сярэдняй школы Навагрудскага раёна, прыслала шмат карысных прапаноў. Паважаная Ганна Аляксандраўна! Гэтая старонка гумару — невялікі аванс у лік ваших многіх прапаноў.

Мы друкуем некалькі апавяданняў польскіх гумарыстак, якія выдадзены бібліятэкай «Крокодила». Зборнік апавяданняў называецца «Паміж намі, жанчынамі...» Сяброўскія шаржы мастачкі Ха-Га.

Магдалена САМАЗВАНЕЦ

СЁЕ-ТОЕ ПРА ЛЯДОЎНЮ

Калі мы каго-небудзь вельмі кахаем (само сабой зразумела, гутарка тут ідзе пра мужчыну), мы не павінны трымаць яго ў вельмі вялікім цяпле. Мужчына — гэта жывы арганізм, арганізм — гэта мяса, а вядома, што мяса ў цяпле псуецца. Змясціце на некаторы час хлопца ў лядоўню і ўбачыце, як ён вельмі добра захаваецца. Прызнаюся, што змяшчэнне ў халадзільнік прадмета нашых сардэчных пачуццяў — штука нялёгка. Сэрца жанчыны — гэта крыніца невычарпальнай пяшчотнасці, каханне струменіць з яго, як з дзіравай каструлі. Дагаджаць любама мужчыну, заўсёды яму што-небудзь прапаноўваць: то сваё пачуццё, то любімую страву, то каву, то гарачую грэлку на живоцік — вось раскоша, у якой жанчына не можа сабе адмовіць. Трэба чэсна прызнацца, што ніводнае тварэнне божае не варта такой мізэрнай долі пакланення, як іменна мужчына. Але якая жанчына можа гэта зразумець? Калі ўжо вы так хочаце атрымаць за ваша каханне бязмежную ўдзячнасць, завядзіце сабе сабаку. Калі вы хочаце мець аб'ект для прымянення вашай пяшчотнасці, упусціце ў дом кошку. Жанчына, якая кахае мужчыну і ўвесь час аб ім клапаціцца, занадта нагадвае яму маці. А гэта адымае ў жанчыны салідную частку яе таямнічай жаночай чароўнасці. Любімы пачынае называць яе «мамуся» і толькі мамусю ўвесь час у ёй бачыць.

«Мамуся, зацypiуй мне шкарпэткі!», «Мамуся, занясі мой касцюм да краўца», «Мамка, дай нам закуску».

І такім чынам маладая жанчына, у якой было адно дзіця, фактычна становіцца маці дваіх дзяцей: дапусцім, маленькай дзяўчынкі і дарослага валасатага свавольніка.

Вось чаму часам вельмі карысна перамяніць тактыку.

— Мамуля, прышыі мне гузік.

— Сам прышыеш, у цябе гэта вельмі добра атрымліваецца.

— Мамуся, нешта мне сёння галава баліць.

— Не трэба было ўчора столькі піць, сёння не балела б галава.

— Да чаго мне тут усё надакучыла, адправіцца б куды-небудзь далей.

— Калі ласка. На якое чысло табе ўзяць білет?

Так прыкладна павінна адбывацца перыядычнае ахаладжэнне мужчыны ў лядоўні. У дзевяноста выпадках са ста гэта прыносіць найлепшыя вынікі. Паверце вопыту!

Іаанна ВЫШКОЎСКАЯ

ПАДАРУНАК БАБУЛІ

— Бабулі мы не можам зрабіць падарунак абы-які, — сказаў Андрэй. — Працуе, небарака, з ранку да ночы, прыбірае, гатуе, пячэ, шые, вяжа, няньчыць дзяцей. Ужо каму-каму, а ёй мы сапраўды абавязаны зрабіць добры падарунак. Што ты параіш?

— Магчыма, адрэз на паліто?

— Адзежу ёй дарыць нязручна.

— У такім выпадку адправім яе на адпачынак у Балгарыю.

— Бабуля дрэнна пераносіць дарогу.

— Ну, купім ёй залаты ланцужок.

Гумар

Млеюць усе ад захаплення
У магазіне Белаадзення.
Тут ад паліто на ваце
Манекен прытомнасць страціў.

Э. КАЛЯДЭНКА.

Пляткарка.

Мал. А. Чуркіна.

— А яна яго схавала ў куфэрак. Не, я хачу, каб бабуля магла кожны дзень карыстацца нашым падарункам.

— Бабуля марыць пра нарочны гадзіннік.

— І тут жа яго згубіць, як згубіла твой парасон.

— Ну, дык, можа, цюлевую накідку на пасцель?

— Гэта вельмі вульгарна.

— Ну, сачыненні Пруса!

— Чытала!

— Тады прыдумай сам.

— Ты ведаеш, лепш за ўсё я дам ёй проста грошы. Няхай яна сама купіць, што захоча.

І на гэтыя грошы бабуля купіла сабе вязальны кручок і сто грамаў халвы.

Анна ЛЯХІЦКАЯ

ДРУГ У НЯШЧАСЦІ

Кавальская была ў бальніцы, і Кавальскі проста страціў галаву.

Кавальскі начаі пералазіў цераз бальнічную сцяну, каб перадаць Кавальскай цераз фортку слойку з варэннем.

Кавальскі падкупіў бальнічнага гардэробшчыка і кожны дзень з'яўляўся ў Кавальскай з пучкамі герані.

Кавальскі заплаціў сядзелцы, каб яна працірала скроні Кавальскай адэкалонам.

Кавальскі наняў медсястру, каб у выпадку бяссонніцы яна чытала Кавальскай па начах прыгодніцкія раманы.

Кавальскі кожны дзень на абед прысылаў Кавальскай смажаную цяляціну...

Нядаўна я праходзіла пад вокнамі кватэры Кавальскіх.

— Ідыётка! — данёсся адтуль грубы мужчынскі голас.

— Бандыт! — пішчаў жаночы дыскант.

Потым пачуўся трэск разбіваемай мэблі.

Я ўздыхнула з палёгкай. Усё зноў было ў парадку. Кавальская паправілася.

«Парады ўрача — карысны аддзел у часопісе. Прашу вас даць кансультацыю ўрача хворым на цукровы дыябет», — просіць Садоўская з г. Чэрвеня.

ЦУКРОВЫ ДЫАБЕТ

Цукровы дыябет — гэта захворванне, пры якім парушаецца абмен рэчываў. У першую чаргу — вугляводны абмен, затым абмен тлушчаў, бялкоў, вугляводаў і вады.

Часцей за ўсё дыябет узнікае ва ўзросце 40—50 год. У старэйшым узросце цукровы дыябет працякае больш лёгка, а ў дзіцячым і юнацкім — больш цяжка.

Адрозніваюць наступныя формы цукровага дыябету: 1) скрытая стадыя (прадыябет), 2) яўная стадыя дыябету, г. зн. хранічная, 3) ускладненні, дыябетычная і гіпаглікемічная кома. Скрытая форма цукровага дыябету развіваецца паступова, непрыкметна; паяўляецца агульная слабасць, хуткая стомленасць. Часам першай прыкметай захворвання можа быць фурункулёз, які цяжка паддаецца лячэнню, экзэма, запаленне сядалішчнага нерва. Часта першым прадвеснікам можа быць сверб скуры, затым паяўляецца сухасць у роце, смага.

Прадвеснікам дыябету можа быць і ранняе выпадзенне зубоў, кровацывасць дзіснаў, доўга незажываючыя раны.

Хворым на праддыябет трэба есці ўмерана, выключыць салодкія стравы, цукру ўжываць не больш 1 або 2-х чайных лыжак на дзень, абмежаваць ужыванне бульбы, рысу, хлеба і тлушчу.

Пры праддыябеце цукар у крыві можа часова павышацца. Пры выражанай форме цукровага дыябету цукар у крыві ўвесь час вышэй нормы. Хворы адчувае смагу, узмацняецца сухасць у роце, рэзка павялічваецца колькасць выдзяляемай мачы, паяўляецца павышаны апетыт. У цяжкіх выпадках вугляводы ўтвараюцца не толькі з тлушчаў і бялкоў ежы, але і з бялкоў і тлушчаў арганізма. У выніку хворы значна худзее, зніжаецца яго працаздольнасць. Найбольш пагражальнае ўскладненне цукровага дыябету — дыябетычная кома, якая з'яўляецца вынікам самаатручвання арганізма прадуктамі няпоўнага расщачалення тлушчаў і бялкоў. Хворы траціць апетыт, адчувае галаўны боль і агульную слабасць, якая ўсё больш павялічваецца. Паяўляецца моташнасць або рвота, развіваецца пачашчанае і шумнае дыханне, з рота хворага адчуваецца пах ацэтона (яблычны пах), нарастае слабасць сардэчнай дзейнасці, санлівасць — надыходзіць дыябетычная кома. У гэтым выпадку хвораму неабходна тэрміновая медыцынская дапамога і ўспыскванне пад скуру інсуліну.

Для лячэння цукровага дыябету ўжываюць інсулін звычайны і з падоўжаным дзеяннем — праталін-цынк-інсулін, які замяняе 2—3 ін'екцыі

звычайнага інсуліну адной ін'екцыяй у суткі. Апрача гэтага, вынайдзены таблеткі, замяняльнікі інсуліну.

Таблеткі нельга прымаць тым, у каго хворыя печань і ныркі, пры захворваннях крыві. Нельга прымаць іх цяжарным і падлеткам. Добры эффект прыносіць камбінаванае лячэнне таблеткамі і інсулінам. Пры карыстанні таблеткамі і інсулінам цукар у крыві можа падаць ніжэй нормы (г. зн. ніжэй 80—120 мг%) — надыходзіць гіпаглікемія. Для гэтага стаю характэрны наступныя прыкметы: пачуццё голаду, агульная слабасць, паллівасць, часам гарачка, дрыжэнне рук і ўсяго цела, сэрцабіццё, агульная ўзбудлівасць, неспакой. Калі своечасова не прыняць меры, то паяўляюцца сутаргі, зацяжненне свядомасці, надыходзіць гіпаглікемічная кома. Можна вельмі хутка ліквідаваць гэтыя непрыемныя з'явы, калі даць з'есці хвораму некалькі кавалачкаў цукру або дзве-тры лыжкі варэння, або салодкага чаю з хлебам.

Цяжэнне цукровага дыябету можа то паліпшацца, то пагаршацца ў сувязі з хваляваннямі, перажываннямі, вострымі інфекцыйнымі захворваннямі, цяжарнасцю, пры парушэнні дыеты. Таму хворыя павінны знаходзіцца пад назіраннем урача. Пры правільным лячэнні і захаванні дыеты многія хворыя адчуваюць сябе добра і не трацяць працаздольнасці. Ежа павінна быць разнастайнай, мець дастатковую колькасць вітамінаў. Есці трэба 4—5 разоў у дзень. Хлеб рэкамендуецца чорны ад 300 да 500 грамаў (белы хлеб дазваляецца, але ў меншай колькасці). Мясца — няжылыя гатункі, ад 150—180 да 200 грамаў у гатовым выглядзе ў залежнасці ад выконваемай работы і стану хворага. Каўбасу есці лепш доктарскую, языковую, вэндлінную. Рыбу можна ўжываць узамен мяса, улічваючы, што 125—150 г рыбы замяняюць 100 г мяса. Гародніна рэка-

мендуецца ў вялікай колькасці з абмежаваннем бульбы, таму што ў ёй шмат вугляводаў. Малочныя прадукты дазваляюцца ўсе з рэзкім абмежаваннем смятаны, масла і смятанкі. Сметанковае масла можна ўжываць ад 12 да 15 г. Асабліва карысна есці тварог. Але ж можна ўжываць з салатай, для прыгатавання ежы. Асабліва карысна кукурузнае масла. З круп рэкамендуецца аўсяныя, грэчкія. Можна ўжываць пшонныя і манныя крупы (але ўлічваюць колькасць вугляводаў). Дазваляецца есці ад 3 да 6 яек у тыдзень (у залежнасці ад стану хворага). Рэкамендуецца больш кіслыя гатункі яблык, апельсіны, лімоны, ягады. Не рэкамендуецца вінаград і сухія фрукты (чарнасліў, урук, разынкі), таму што ў іх шмат вугляводаў. У піве таксама шмат вугляводаў, таму яно не рэкамендуецца. Алкаголь забараняецца зусім з-за шкоднага дзеяння яго на нервовую, сардэчна-сасудзістую сістэму, падстраўнікавую залозу. Сахарын можна ўжываць у невялікай колькасці. Класці яго ў страву трэба пасля заканчэння варкі ежы, каб пазбегнуць раздражнення страўніка і нырак.

Хворым на цукровы дыябет трэба займацца фізічнай працай, фізкультурай, рабіць 20—30-мінутныя прагулкі перад сном. Вельмі карысна купацца ў раце, басейне і ў моры, прымаць душ, цёплыя ванны (ад 35 да 36°С). Трэба пазбягаць ператамлення і нервовых узрушэнняў, парушэнняў у дыеце. Рэкамендуецца есці ў пэўныя гадзіны (4—5 разоў у дзень), спаць 7—8 гадзін, сачыць за чыстай скурай. Хворыя на цукровы дыябет, якія выконваюць усе парады ўрача, становяцца практычна здаровымі людзьмі і на працягу доўгіх гадоў захоўваюць працаздольнасць, жыццярэчаснасць і бадзёры настрой.

Г. САЙКОВА

Любачка Сасноўская зусім не хворая. Але сястра мясцовага медпункта Вацлава Капытка часты гасць у сям'і Сасноўскіх. Яна наведвае ўсіх нованароджаных у калгасе «17 верасня» Нясвіжскага раёна і шчыра радуецца, што малышы растуць здаровымі і моцнымі.

На здымку: Вацлава Капытка (злева) аглядае Любачку. Справа — маці Любачкі.

Фота Л. Эйдзіна.

«Давайце больш парад, якія неабходны ў хатнім быццё», — пішуць З. Рамяшэнка з Віцебска і многія іншыя чытачкі.

Касметычныя ПАРАДЫ

Гэта раяць у французскім і балгарскім друку

Мэтазгодна купляць 2 пары аднолькавых панчоха. Калі парвецца адна панчоха, то ў вас яшчэ застаецца рэзерв.

Калі панчохі рвуцца на пятках, натрыце парафінам заднікі туфляў з унутранага боку.

Калі вы заўважаеце, што панчохі ў вас зношваюцца ў пэўных месцах (напрыклад, на вялікім пальцы), прашыйце іх некалькімі ніткамі.

Каб спыніць спусканне пятлі, змажце гэта месца калодушам або мылам.

Панчохі без шва не рэкамендуецца насіць, калі ў вас поўныя ногі або вельмі худыя ікры.

Тонкія панчохі трэба захоўваць у спецыяльнай каробцы або ў мяшчэчку, каб яны не маглі за што-небудзь зачэпіцца і падрацца.

Ці ведаеце вы, што трэба зрабіць для таго, каб шарсцяныя пальчаткі пры мыцці не страцілі сваёй формы і памеру? Перш за ўсё на аркушы паперы трэба абвесці контур пальчатак. Мыцц іх трэба ў цёплай мыльнай пене — прапаласкаць у цёплай вадзе, прычым не трэба іх церці. Загарніце пальчаткі ў махнаты ручнік і злёгка выкруціце іх. Пасля гэтага прыкладзіце пальчаткі да контура, абведзенага перад мыццём, і прыкаліце нержавеючымі іголкамі або шпількамі. Калі пасля мыцця пальчаткі звужыліся, трэба іх зноў змажыць і расцягнуць да першапачатковага памеру.

Пальчаткі трэба сушыць далёка ад крыніцы цяпла — сонца, пліты.

Як бывае непрыемна гаспадыні і правініўшым-

ся гасцям, калі на чыстым абрусе з'яўляюцца плямы. А між тым іх зусім няцяжка вывесці, і мы вам адкрыем некалькі «сакрэтаў».

Плямы трэба здымаць перад мыццём абруса.

Калі на абрусе засталася пляма ад гарчыцы, трэба гэта месца пакрыць гліцэрынай. Як толькі пляма знікне — памыць абрус цёплай мыльнай вадой.

Пляму ад губной памады на белым абрусе трэба пацерці ваткай, змочанай эфірам (рабіць гэта трэба далёка ад крыніцы цяпла), да таго часу, пакуль не знікне пляма, затым памыць. На каляровым абрусе пляма ад губной памады пры мыцці ў цёплай мыльнай вадзе знікае.

Пляма ад фруктаў — забруджаныя месцы трэба памыць у вадзе з нашатыром або перакісам вадароду, добра прапаласкаць.

Плямы ад чырвонага віна на белым абрусе знікаюць, калі апусціць яго ў кіпячае малако і затым прапаласкаць.

Плямы ад чарніла на белым абрусе выводзяцца жавелевай вадой. На каляровым абрусе плямы здымаюцца некалькімі кроплямі лімона, затым яго прапаласкаваюць.

Для таго, каб зняць з абруса пляму ад свечкі — трэба саскрэбці стэарынавым нажом, а затым з абодвух бакоў пакласці ў некалькі столак прамакальную паперу і прапаласкаць цёплым прасам.

Для таго, каб сярэбраныя ўпрыгожанні (завушніцы, бранзалеты і г. д.) не забруджвалі скуру, час ад часу трэба апускаць упрыгожанні ў лімонны сок.

Каб абнавіць шчотачку для пазногцяў, змажце яе ў вадзе, моцна разбаўленай воцатам.

Трэба сачыць за тым, каб не паліваць пакаёвыя расліны звыш нормы. Вялікая вільготнасць глебы абмяжоўвае доступ паветра да каранняў. На практыцы можна даведацца, ці дастаткова вільгаці ў гаршку. Вільготная зямля, калі яе сціснуць пальцамі, утварае камяк, а сухая рассыпаецца.

Калі ў вас няма пад рукой спецыяльнай пасты для мыцця ўмывальніка або ванны, вы зможаце працерці іх воцатам, і яны стануць зусім чыстымі.

Для таго, каб вяроўка для сушкі бялізны была больш мяккай і ёю можна было доўга карыстацца, яе трэба пракіпяціць у мыльнай вадзе.

Каб захаваць разрэзаны лімон, трэба змазаць яго па зрэзу бялком або жаўткам і даць прасохнуць.

Каб рукі не змерзлі, калі вы развешваеце бялізну на вуліцы, разатрыце іх воцатам.

Калі вы хочаце, каб скура на руках была мяккай і далікатнай, самі зрабіце крэм. Прыгатаванне яго нескладанае, а дзеянне эфектыўнае. Разбаўце крыху мукі лімонным сокам і змажце рукі.

Калі ў час работы вы адчулі, што вашы вочы стаміліся, прыкрыйце іх злёгка на тры-чатыры міну-ты.

Калі вочы запаленыя, а павекі падпухлы, трэба рабіць кампрэсы.

Прыкладзіце на 3 міну-ты да вачэй вату, змочаную ў чыстай цёплай вадзе. На наступныя 3 міну-ты прыкладзіце вату, змочаную ў халоднай вадзе. Прарабіце гэтую працэду-ру 6—7 разоў.

Рэкамендуем яшчэ адзін кампрэс. У пашытыя з мяккай тканіны мяшчкі велічыней у вочную ўпадзіну ўсыпце крыху кітайскага чаю або рамонку. Заліце іх у кубку варам і пакіньце на 5—10 мінут. Затым, пакуль яны яшчэ цёплыя, пакладзіце адна-часова на абодва вочы. Гэты кампрэс засцеражэ ваш твар і ад ранняга паяўлення маршчынак вакол вачэй.

Бровы трэба расчэсваць шчоткай і ўціраць у іх крэм. Дзякуючы гэтаму валаскі броваў ляжаць прыгажэй, набываюць бляск і лепш растуць.

О. В. Алоўная з г. Давід-Гарадка прапануе часцей друкаваць парады па догляду скуры твару і рук, вала-соў. Вось — невялікая парада касметолага.

КАСМЕТОЛАГ РАІЦЬ

Непрыемна, калі губы лушчацца, пакрыты дробнымі маршчынкамі. Непрыгожа выглядаюць і апушчаныя вуглы рота. Усяго гэтага можна пазбегнуць.

Карысна змазаць губы на ноч і ўдзень, перад выхадам на вуліцу, змякчаючымі крэмамі або сумессю жаўтка з дзвюма сталовымі лыжкамі гліцэрыны. Пазбягайце вельмі гарачай ежы, не кусайце і не аблізвайце губы.

Калі на губах паявіліся маршчыны, масіруйце губы любым пажыўным крэ-

мам: рабіце лёгкія кругавыя рухі ад сярэдзіны да вуглоў рота сярэднімі пальцамі абедзвюх рук. Губы не напружвайце, а, закончыўшы масаж, пра-рабіце лёгкае пастукванне кончыкамі пальцаў.

Каб падняць апушчаныя вуглы рота, рабіце па пяць-шэсць разоў наступныя практыкаванні: за-крыўшы рот, адцягвайце вуглы ў бакі, як пры сме-ху. Паўтарыце тое ж прак-тыкаванне, паўадкрыўшы рот.

Чытачка В. І. Сяргеева з Мсціслаўля заўважае, што часопіс мала друкуе парад для мужчын, напрыклад, як правільна прасаваць сваё адзенне. Выконваем вашу просьбу.

ДЛЯ ВАС, МУЖЧЫНЫ

Калі вы хочаце добра выглядаць...

Прасаванне пінжака і паліто. Перад прасаваннем распраўляюць даклад і бартавую парусіну. З левага боку (паліто, пінжак) прасуюць прасам, не карыстаючыся вільготным шматком. Спачатку прасуюць усе кішэні і ўкладваюць іх назад. Ніз рукавоў прасуюць праз вільготную адпарку, сочачы за тым, каб абтачка не пачала блішчаць. Увільготніўшы ўвесь рукаў, яго прасуюць да прасушкі, пры гэтым на локцевым шве не павінны ўтварацца складкі. Плечы прасуюць з левага боку таксама вільготнымі, прасушваючы іх прасам. Падбарты прасуюць праз вільготную адпарку. Увільготненую спінку прасуюць прасам да высыхання, не карыстаючыся пракладкай з тканіны. Апошнімі прасуюць левы бок каўняра і лацканаў. Для гэтага рукавы выварочваюць на левы бок, на спод лацкана накладваюць вільготную адпарку, праз якую прасуюць з узмоцненым націскам да высыхання. Прас пры гэтым злёгка затрымліваюць. Спод каўняра прасуюць такім жа спосабам.

Верхнія часткі адзення прасуюць праз вільготную тонкую тканіну. Прасаванне пачынаюць з рукавоў. Неварсістыя матэрыялы прасуюць ад нізу да проймы, варсістыя — зверху ўніз, на ворсу. Пярэдні і

локцевы швы старанна прасуюць. Пасля рукавоў прыступаюць да прасавання плячэй, спінкі і пярэдніх полачак. Апошнімі прасуюць лацканы і каўнер, распраўляючы замяціны і выпраўляючы вуглы краёў.

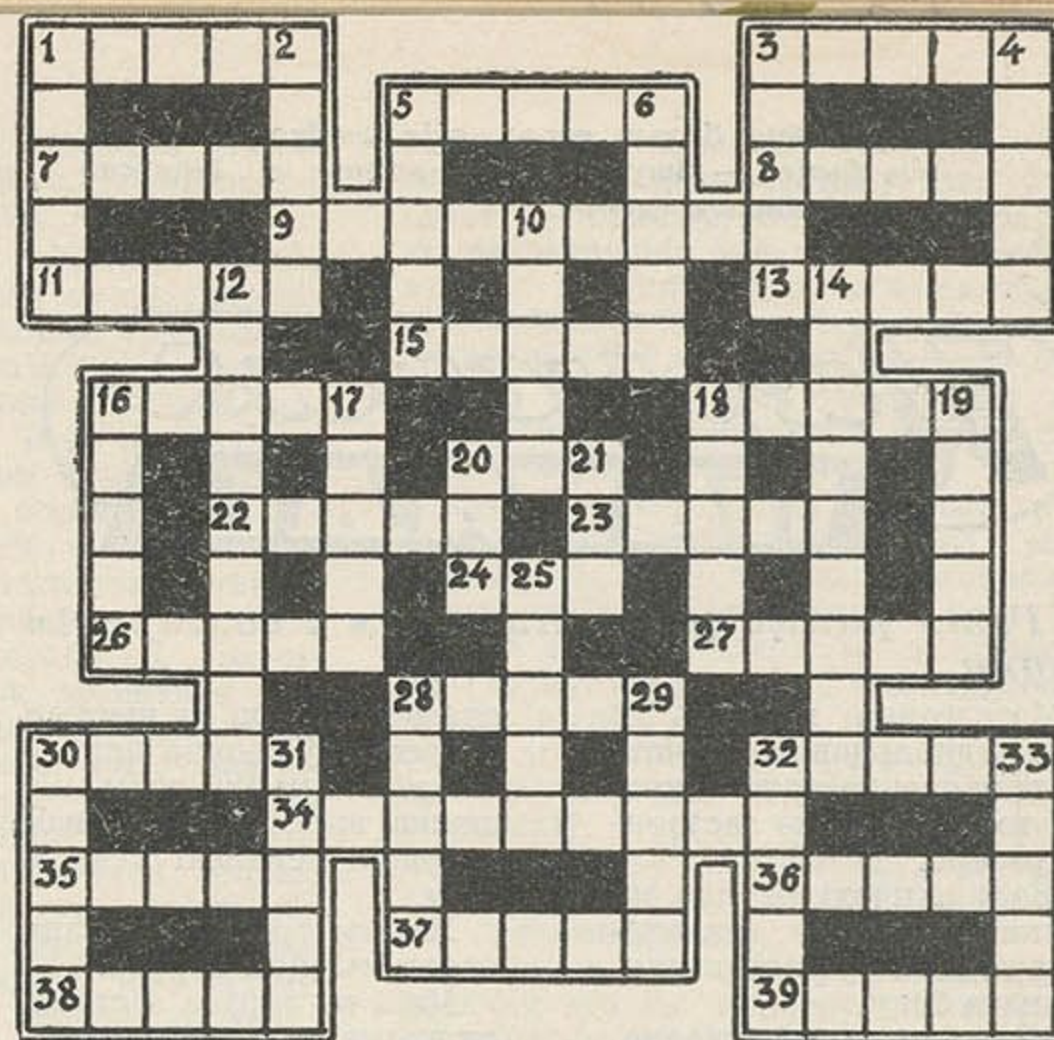
Пры прасаванні плячэй рэкамендуецца карыстацца спецыяльнай падушчэкай.

Пасля прасавання рэч павінна павісець на плечках некалькі гадзін да таго, як яе надзенуць.

Прасаванне мужчынскіх кашуль. Спачатку прасуюць каўнер. Згіб увільгатняюць, каўнер складваюць і прасуюць з боку, які прылягае да шыі. Рукавы прасуюць спачатку з левага боку, затым з правага: прасаваць трэба ад пляча да манжэтаў. Манжэты прасуюць спачатку без перагібу, затым увільгатняюць згіб, перагінаюць манжэту і прасуюць з правага боку. Спінку прасуюць з левага і правага бакоў, робячы ў сярэдзіне складку. Пераварнуўшы кашулю пярэдняй часткай ўверх, прыступаюць да прасавання грудзей. Спачатку прасуюць ніз. Затым распраўляюць манішку так, каб яе краі ляжалі зусім роўна, а петлі знаходзіліся супраць гузікаў. Пасля прасавання гузікі зашпільваюць і зноў злёгка прасуюць грудзі.

У Брэсцкім універмагу ёсць бюро абслугоўвання пакупнікоў на даму. Па заяўках пакупніка ім дастаўляюць на дом гатовыя адзенне, абутак, тканіны, пасуда-гаспадарчыя тавары, радыё- і фотатавары, музычныя інструменты і да т. п. На здымку: загадчыца бюро Е. Г. Шалкоўская (справа) і прадавец аддзела абутку Н. В. Беларус падрыхтоўваюць тавары для адпраўкі пакупнікам.

Фота В. Германа.

КРАСВОРД

Па гарызанталі: 1. Жывёльны свет. 3. Роўна намотаная пражна. 5. Труба, якая служыць для ўзмацнення гукаў. 7. Падвесная сетка для ляжання. 8. Заліў у нізоўях ракі. 9. Хірургічная аперацыя. 11. Від паветранага бою. 13. Літаратурны твор. 15. Дзяржава на Далёкім Усходзе. 16. Суквецце збожжавых раслін. 18. Род малпы. 20. Аповесць І. Тургенева. 22. Машына, якая забівае палі. 23. Узбуджальнік інфекцыйнай хваробы. 24. Персанаж камедыі А. Карнейчука «Калінавы гай». 26. Тканіна. 27. Апошняя літара грэчаскага алфавіта. 28. Ніткападобнае ўтварэнне на скуры чалавека. 30. Састаўная частка мінеральных угнаенняў. 32. Павольны танец. 34. Сельскагаспадарчая навука. 35. Выканаўца ролей у тэатральнай прадстаўленні. 36. Устаноўленая мера, сярэдняя велічыня. 37. Возера ў Армянскай ССР. 38. Гатунак яблык. 39. Шкляная пасудзіна для награвання вадкасцей.

Па вертыкалі: 1. Музычны інструмент. 2. Прыстасаванне для лоўлі дзікіх жывёл. 3. Будаўнічая прафесія. 4. Паўвостраў на поўначы СССР. 5. Ільдзіна, што стала рубам на ледзяной паверхні. 6. Радыёстанцыя. 10. Герой паэмы «Тарас на Парнасе». 12. Выраб упрыгожання нашываннем абрэзкаў тканіны. 14. Адзінка вымярэння ціску газаў. 16. Геаметрычнае цела. 17. Дэталі трактарнага рухавіка. 18. Рэзбанаразны інструмент. 19. Вузкі брус. 20. Парода папугаў. 21. Востраў у Індыйскім акіяне. 25. Украінскі пісьменнік-публіцыст. 28. Лясная меданосная расліна. 29. Цэгла з гліны і салянай рэзкі. 30. Гурт авечак. 31. Мера вагі каштоўных каменняў. 32. Першы зборнік вершаў М. Багдановіча. 33. Мера паперы.

Склалі Лідзія і Аляксей Раманоўскія.

АДКАЗЫ НА КРАСВОРД, ЗМЕШЧАНЫ У № 12 ЧАСОПІСА

1. «Радуга». 2. Саната. 3. Левітан. 4. Секунда. 5. Калуга. 6. Маліна. 7. Лаганаў. 8. Харужая. 9. Собаль. 10. Золата. 11. Лінацыя. 12. Гімалаі. 13. Гомель. 14. Гогаль. 15. Сарафан. 16. Камедыя. 17. Зегерс. 18. Медаль. 19. Кабатаж. 20. Магелан. 21. Стадыя. 22. Штраус. 23. Зверава. 24. Квадрат. 25. «Кармэн». 26. «Даўрыя». 27. Бружжан. 28. Громава. 29. Рапіра. 30. Нарзан. 31. Кабарда. 32. Капітан.

НА ВЕСКУ ДЗЯДУЛЮ

Дарагая Ядзя!

Вы просіце парад па вельмі важнаму пытанню. Рады б гэта зрабіць. Хацелася б напісаць вам вялікае сяброўскае пісьмо. Магчыма яно перасцерагло б вас ад вялікай памылкі на жыццёвым шляху. Але куды ж паслаць гэтае пісьмо, калі вы адрас свой не ўказваеце. Памятаеце, чэхаўскі герой Ванька Жукаў пісаў свае пісьмы: «На вёску дзядулю». А вы нават такога недакладнага адрасу не ўказалі ў сваім пісьме.

Гэта, вядома, жарт.

Але вось яшчэ адна 18-гадовая наша чытачка такса-

ма звярнулася ў рэдакцыю з сур'ёзным пытаннем. І хоць яна ўказвала, што жыве ў Мінску і працуе на фабрыцы імя Тэльмана, адказ на сваё пытанне яна атрымаць не зможа. Мы не ведаем ні яе імя, ні прозвішча.

Гэта павінны ўлічыць і іншыя таварышы. Без дакладнага адрасу, прозвішча і імя аўтара пісьма рэдакцыя пазбаўлена магчымасці адказаць на яго.

Мы просім усіх сваіх аўтараў не трымаць у сакрэце адрэдакцыі свайго адрасу і прозвішча. Па вашай просьбе яны не будуць абнародваны.

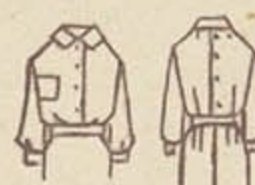
А. Н. Галубовіч з Нясвіжскага раёна, М. С. Буря з Віцебска просяць пазнаёміць з новымі сучаснымі прычоскамі. На фота мы паказваем прычоскі, якія атрымалі прэміі на конкурсе ў Маскве. У наступных нумарах часопіса раскажам, як зрабіць прыгожую прычоску.

На першай старонцы вокладкі:

Работніца цэха № 4 Баранавіцкай швейнай фабрыкі, ударнік камуністычнай працы парторг участка Нэла Уладзіміраўна Раўкоўская. Участак працуе без кантралёра АТК.

Фота Л. Чурко.

1. Камбінаваны касцюм з шарсцяной тканіны. Жакет прамы, аднабортны, без каўняра, аздоблен бейкай з тканіны спадніцы. Рукавы ўстаўныя. Спадніца прамая, ззаду шоў і складка. Размеры любыя.

2. Прамое паліто з невялікім футравым каўняром. Рады гузікаў двухбортнай засцежкі збліжаны. Рукавы ўстаўныя, двухшоўныя. Кішэні праразныя, вертыкальныя, у рамку. Свабодная спінка з сустрэчнай складкай сцягнута шырокім хлясцікам.

3. Сукенка з паўшарсцяной тканіны ў дробную клетачку. Падоўжаны ліф прамого пакою злёгка прыталены высокімі вытачкамі, якія пераходзяць у дробныя складкі. Рукавы ўстаўныя. Спадніца ў буйныя бантавыя складкі.

4. Закрыты сарафан з шэрсці і блузка з набіўнай шаўковай, штапельнай або баваўнянай тканіны. Сарафан адразны па таліі, засцежка на спінце, паясок і лістачкі кішэняў адстрочаны. Блузка тыпу мужчынскай кашулі. Размеры 46—50.

Адказны рэдактар А. П. УС. Рэдакцыйная калегія: М. Н. БАРСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, Т. Ц. ДЗМІТРЫЕВА, М. А. ЖЫДОВІЧ, Р. У. КУДРЭВІЧ, М. М. ТУР, В. І. ФІЛПАВА, В. А. ЧАРНЯЎСКАЯ.

АТ 09456.

Журнал «Работница и крестьянка» на белорусском языке. Издание ЦК КП Белоруссии

Падпісана да друку 30/XII-62 г.

Папера 60×90%.

Адрас рэдакцыі: Мінск, Ленінскі праспект, 77. Тэлефоны:

адказн. рэдактара—3-17-51, адказн. сакратара—3-38-14, аддзелаў прамысловасці, сельскай гаспадаркі і культуры—3-38-24.

Друкарня выдавецтва «Звязда», Мінск. Цана 18 кап. Дадатак—выкрайка.

Друк. арк. 3. Аўт. арк. 4. Тыраж 189 633. Зак. 681.

Индекс
74995

